

Карпатський національний університет імені Василя Стефаника
Економічний факультет
Кафедра фінансів

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

на тему: ««Операції банків з платіжними картками: тенденції розвитку та управління ризиками шахрайства»

Виконала: студентка IV курсу, групи
ФБС(з)-41

спеціальності:

072 «Фінанси, банківська справа та
страхування»

Олексин Марія Миколаївна

Керівник: д.е.н., професор кафедри
фінансів

Левандівський О.Т.

Рецензент: д.е.н., професор кафедри
обліку і оподаткування

Сас Л.С.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ОПЕРАЦІЙ БАНКІВ З ПЛАТІЖНИМИ КАРТКАМИ.....	5
1.1 Правова основа функціонування банків та проведення ними банківських операцій	5
1.2 Сутність та особливості платіжних банківських карток	13
1.3 Особливості проведення операцій банків платіжними картками в Україні.....	19
Висновки до розділу 1	24
РОЗДІЛ 2 АНАЛІЗ ОПЕРАЦІЙ БАНКІВ ПЛАТІЖНИМИ КАРТКАМИ НА ПРИКЛАДІ АТ «ІДЕЯ БАНК» ТА ПЛАТІЖНОЇ СИСТЕМИ «ПРОСТІР»	26
2.1 Загальна характеристика АТ «Ідея Банк»	26
2.2 Особливості проведення операцій з банківськими картками у 2018- 2025 рр.; сучасний стан, виклики та перспективи	32
2.3. Проблеми та перспективи розвитку платіжної системи «Простір»	38
Висновки до розділу 2	46
РОЗДІЛ 3. ШАХРАЙСЬКІ ОПЕРАЦІЇ З ПЛАТІЖНИМИ КАРТКАМИ ТА БОРОТЬБА З НИМИ.....	48
3.1. Проблематика шахрайства з використанням платіжних карток.....	48
3.2. Сучасні методи боротьби з шахрайством з використанням платіжних карток.....	55
Висновки до розділу 3	61
ВИСНОВКИ.....	63
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	66
ДОДАТКИ.....	71

ВСТУП

Упродовж останніх десятиліть банківська система демонструє динамічний поступ, що супроводжується зростанням ролі операцій із застосуванням платіжних карток. Ці процеси сприяють переходу фінансово-економічних взаємин на якісно новий рівень. Актуальність проблематики визначається сталим збільшенням кількості операцій з платіжними картками, що пояснюється зручністю здійснення переказів, оплатою товарів і послуг як у межах країни, так і за кордоном. Водночас, попри високий попит та позитивну динаміку розвитку, у цій сфері все ще наявні окремі труднощі, які час від часу впливають на ефективність функціонування платіжної інфраструктури. Практичний досвід використання банківських карток засвідчує потребу у безперервному вдосконаленні механізмів розрахунків та урахуванні попередніх недоліків. Однак подальший прогрес у цьому напрямі є неможливим без широкого впровадження сучасних технологій, значна частина яких уже довела свою результативність у зарубіжних країнах, а також без визначення найбільш ефективних векторів подальшого розвитку.

Беручи до уваги значущість теми, варто підкреслити, що її дослідженням займалися численні вчені, зокрема: І. М. Панасенко, І. Б. Івасів, В. О. Коваленко, Т. Б. Стечишин, І. П. Ситник, Н. В. Трусова, Ю. С. Худолій, Я. І. Чайковський. У наукових працях цих авторів приділено увагу необхідності врахування сучасних тенденцій розвитку платіжних систем на основі банківських карток, аналізу існуючих проблем, а також оцінці напрямів і можливостей подальшого вдосконалення їх функціонування.

Головною метою цього дослідження є аналіз особливостей організації та практичної реалізації банками операцій, що виконуються із застосуванням платіжних карток.

Для досягнення означеної мети необхідно вирішити наступні завдання:

- дослідити правову основу функціонування банків та проведення ними банківських операцій;
- дослідити сутність та особливості платіжних банківських карток;

- проаналізувати особливості проведення операцій банків платіжними картками в Україні;
- надати загальна характеристика АТ «Ідея Банк»;
- розглянути особливості проведення операцій з банківськими картками у 2018-2025 рр.,:
- проаналізувати проблеми та перспективи розвитку платіжної системи «Простір»;
- проаналізувати проблеми шахрайства з використанням платіжних карток;
- проаналізувати сучасні методи боротьби з шахрайством з використанням платіжних карток.

Об'єктом дослідження є особливості використання платіжних карток при проведенні розрахунків.

Предметом дослідження виступає сучасний стан здійснення операцій із платіжними картками, коло наявних проблем у цій сфері, а також потенційні напрями їх подальшого розв'язання.

Під час виконання кваліфікаційної роботи було залучено комплекс методів дослідження, зокрема аналітичний і порівняльний методи, а також прийоми узагальнення, абстрагування, формалізації, синтезу, індукції та аналогії.

Теоретико-методичне значення роботи полягає в тому, що комплексний підхід до аналізу процесів здійснення операцій із платіжними картками, а також виявлення основних проблем та можливих шляхів їх вирішення, дозволяє сформулювати чітке розуміння особливостей розвитку цього напрямку. Крім того, результати дослідження можуть сприяти оперативному усуненню потенційних труднощів у разі їх виникнення.

Інформаційну основу роботи становлять нормативно-правові акти, що регулюють діяльність фінансових установ, а також наукові праці провідних дослідників, зокрема І. Б. Івасіва, І. М. Панасенка, В. О. Коваленка, І. П. Ситника, Т. Б. Стечишин, Н. В. Трусової, Ю. С. Худолія та Я. І. Чайковського.

Структура нашого дослідження є стандартною.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ОПЕРАЦІЙ БАНКІВ З ПЛАТІЖНИМИ КАРТКАМИ

1.1 Правова основа функціонування банків та проведення ними банківських операцій

У 2012 році, після набуття чинності Законом України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» від 23.02.2012 № 4452-VI, в Україні розпочався новий етап формування сучасних інструментів регулювання та підтримання стабільності банківського сектору. Згідно із законом, частина повноважень Національного банку України, зокрема щодо процедури виведення неплатоспроможних банків з ринку, запровадження тимчасових адміністрацій та призначення ліквідаторів, була передана Фонду гарантування вкладів фізичних осіб. Такий перерозподіл функцій сприяв підвищенню результативності розрахунків із вкладниками, забезпеченню більшої відкритості ліквідаційних процесів і зниженню суспільних ризиків, пов'язаних із банкрутством банківських установ.

При цьому НБУ продовжує виконувати ключові регуляторні та наглядові функції, включно з посиленням контролем за діяльністю проблемних банків, аналізом їх фінансового стану та затвердженням програм фінансового оздоровлення у межах, визначених чинним законодавством.

Наступним кризовим періодом, що продемонстрував недосконалість існуючих механізмів та потребу в подальшій модернізації правового поля й інституційної структури, стали 2014–2015 роки. У результаті макрофінансової нестабільності, збройного конфлікту та економічного спаду значна кількість банків виявилася неплатоспроможною, що створило загрозу системній стабільності. Слабка інституційна спроможність НБУ на початковому етапі реагування, недостатність інструментів кризового управління та несвоєчасність регуляторних рішень ускладнили процес стабілізації банківського сектору.

У відповідь на ці виклики держава здійснила комплексну реформу банківського сектору, що включала посилення монетарної політики, очищення банківської системи від фінансово нестійких установ, перегляд стандартів корпоративного управління, запровадження вимог до прозорості структури власності банків, а також розширення повноважень Фонду гарантування вкладів щодо управління активами та процедур ліквідації. Реалізація зазначених заходів сприяла формуванню більш надійної та структурно збалансованої моделі функціонування банківської системи, орієнтованої на забезпечення фінансової стабільності та підвищення довіри вкладників.

Починаючи з 2014 року в Україні було ухвалено низку визначальних нормативно-правових актів, спрямованих на модернізацію банківської системи та підвищення її стійкості. Серед найважливіших слід відзначити Закон України «Про заходи, спрямовані на сприяння капіталізації та реструктуризації банків» № 78-VIII [16], який встановив інструменти докапіталізації банківських установ та окреслив комплекс заходів, що сприяють стабілізації їхньої діяльності.

Значну роль також відіграв Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо розбудови інституційної спроможності Національного банку України» від 18.06.2015 № 541-VIII, що посилив рівень інституційної незалежності Національного банку, удосконалив механізми регуляторної діяльності та банківського нагляду й наблизив функціонування регулятора до стандартів, прийнятих у країнах Європейського Союзу.

Крім того, було ухвалено Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності пов'язаних із банком осіб» від 02.03.2015 № 218-VIII [18. с. 42], що запровадив більш жорсткі вимоги до прозорості структури власності банків, підвищив відповідальність кінцевих бенефіціарних власників та сприяв формуванню нових стандартів корпоративного управління у банківському секторі. Результатом цих законодавчих змін стало зниження рівня тіньового впливу на банківський сектор, посилення вимог до оцінки ризиків та створення умов для більш ефективної очистки банківської системи.

Знаковим чинником для подальшого розвитку банківського права України стало підписання у 2014 році Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії та державами-членами ЄС. Згідно зі статтею 133 цієї Угоди, Україна взяла на себе зобов'язання поступово наближати національне законодавство у сфері банківських і фінансових послуг до *acquis communautaire* Європейського Союзу (*acquis EC*), починаючи з моменту підписання документа.

Ця угода передбачала узгодження національних регуляторних підходів із європейськими практиками, впровадження директив і регламентів ЄС у сферах банківського нагляду, забезпечення фінансової стійкості, протидії відмиванню коштів та захисту прав споживачів фінансових послуг, а також інтеграцію міжнародних стандартів ризик-менеджменту, включно з положеннями Базельського комітету.

Таким чином, період після 2014 року став ключовим етапом трансформації банківського законодавства України, що характеризується переходом до європейських стандартів регулювання, посиленням ролі державних інституцій у сфері фінансового контролю та формуванням умов для підвищення прозорості, стабільності та конкурентоспроможності національної банківської системи.

Повномасштабна збройна агресія Російської Федерації та запровадження воєнного стану на всій території України відповідно до Указу Президента України від 24 лютого 2022 року № 2102-IX «Про введення воєнного стану в Україні», який був схвалений Верховною Радою та продовжений до 25 травня 2022 року, істотно трансформували правові засади функціонування банківської системи та регламент здійснення банківських операцій [22].

Згідно зі статтею 1 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» від 12 травня 2015 року (у редакції від 7 квітня 2022 року), воєнний стан визначається як особливий правовий режим, запроваджений з метою захисту суверенітету, незалежності та територіальної цілісності держави у ситуаціях, що створюють загрозу національній безпеці. Його застосування можливе як на всій

території країни, так і в окремих її місцевостях залежно від рівня загрози та специфіки обставин.

Введення такого режиму допускається у випадках збройної агресії проти України, загрози нападу або виникнення надзвичайних умов, що ставлять під сумнів державну незалежність, конституційний лад чи територіальну цілісність. Закон встановлює чіткий перелік правових підстав для запровадження воєнного стану, забезпечуючи тим самим законність, прозорість та контрольованість обмежувальних заходів [17].

У режимі воєнного стану органи державної влади, військове командування, військові адміністрації та органи місцевого самоврядування отримують додаткові функціональні повноваження, які забезпечують можливість:

- ефективно організовувати оборону держави та відсіч збройній агресії;
- забезпечувати громадську безпеку та правопорядок;
- регулювати діяльність підприємств та організацій, що мають стратегічне значення для оборони;
- координувати дії з міжнародними партнерами щодо захисту території та населення;
- оперативно реагувати на кризові ситуації та запобігати поширенню загроз національній безпеці.

Однією з особливостей режиму воєнного стану є можливість тимчасового обмеження певних конституційних прав і свобод громадян, серед яких свобода пересування, право на мирні зібрання та право власності, а також окремих прав і інтересів юридичних осіб. Такі обмеження застосовуються лише в тій мірі, яка необхідна для забезпечення обороноздатності держави та захисту населення, і діють у межах строків, установлених законом. Це дозволяє підтримувати належний баланс між потребами національної безпеки та збереженням фундаментальних прав людини.

Крім того, воєнний стан створює правові підстави для впровадження особливих режимів економічної, транспортної, комунікаційної та соціальної

діяльності, що дозволяє державі ефективно мобілізувати ресурси та координацію дій у критичний період.

Наприклад, держава може регулювати роботу підприємств оборонної промисловості, контролювати ціни на стратегічно важливі товари та забезпечувати життєво необхідні послуги для населення.

Таким чином, воєнний стан поєднує в собі комплекс заходів, спрямованих на захист національних інтересів, збереження державного суверенітету та територіальної цілісності, підтримку правопорядку та громадської безпеки, а також тимчасове адаптування правового та економічного режиму країни до умов загрози або агресії. Його введення є інструментом надзвичайного реагування держави, який дозволяє максимально ефективно протидіяти зовнішнім і внутрішнім викликам у кризовий період.

У зв'язку із запровадженням воєнного стану в Україні було ухвалено комплекс нормативно-правових актів, спрямованих на підтримання стабільності та безперебійної роботи банківської системи. В умовах воєнних дій банки опинилися перед низкою серйозних викликів, зокрема загрозами для безпеки працівників і клієнтів, порушенням грошового обігу, перебоями функціонування платіжних систем та ризиком формування панічних настроїв у населення, що можуть спричинити масове зняття коштів з рахунків [6].

З метою збереження фінансової стабільності та надійного функціонування банків, Правління Національного банку України було прийнято Постанову № 18 від 24 лютого 2022 року «Про роботу банківської системи в період запровадження воєнного стану». Постанова визначає ключові заходи для забезпечення безперервної роботи банків, підтримки ліквідності та збереження довіри населення до фінансової системи. При цьому положення документа систематично оновлюються відповідно до поточної ситуації в країні, що дозволяє швидко реагувати на зміни у безпековій та економічній обстановці.

Основні положення постанови передбачають:

Безперервна робота банківських відділень. Банки зобов'язані забезпечувати функціонування своїх відділень у звичайному режимі, за умови

відсутності загрози для життя та здоров'я населення. Це дозволяє громадянам отримувати необхідні банківські послуги навіть у складних умовах.

Доступ до сейфових скриньок. Клієнти мають можливість безперешкодно користуватися індивідуальними сейфовими скриньками для збереження цінностей.

Безготівкові розрахунки. Проведення безготівкових платежів і розрахунків здійснюється у звичайному режимі, що забезпечує стабільність електронних платіжних систем.

Підкріплення банкоматів готівкою. Банки організовують регулярне поповнення банкоматів для забезпечення доступності готівки для населення.

Окрім цього, Постанова передбачає тимчасові обмеження, що спрямовані на стабілізацію валютного ринку та фінансової системи загалом:

Призупинення роботи валютного ринку. Операції з купівлі та продажу іноземної валюти проводяться лише для клієнтів, що дозволяє контролювати валютні потоки та уникнути різких коливань курсу.

Фіксація офіційного курсу валют. Це запобігає спекулятивним коливанням курсу та стабілізує ринок.

Обмеження на зняття коштів. Встановлення лімітів на зняття готівки з рахунків клієнтів дозволяє уникнути надмірного відтоку коштів із банківської системи, що могло б загрожувати ліквідності фінансових установ.

Мораторій на транскордонні валютні операції. Тимчасове обмеження міжнародних розрахунків дозволяє захистити валютні резерви країни та забезпечити стабільність національної валюти. [5]

У межах забезпечення національної безпеки та підтримання економічної стійкості держави Національний банк України ухвалив рішення про відкликання ліцензій і ліквідацію фінансових установ, що перебували під прямим контролем Російської Федерації. До таких установ віднесено Акціонерне товариство «Міжнародний Резервний Банк» та Публічне акціонерне товариство «Акціонерний комерційно-промислово-інвестиційний банк».

Прийняття зазначеного рішення є логічним продовженням державної стратегії щодо мінімізації зовнішніх ризиків і захисту фінансової системи від потенційних загроз, особливо в умовах воєнного стану. За умов активної воєнної агресії навіть незначні ризики можуть мати суттєві економічні наслідки, що зумовлює необхідність своєчасних і рішучих дій з боку регулятора.

Правові підстави для прийняття таких рішень Національним банком визначені постановою Кабінету Міністрів України від 24 лютого 2022 року № 19 «Про особливості припинення діяльності банків в умовах воєнного стану».

Цей нормативний акт передбачає механізми оперативного втручання регулятора у роботу фінансових установ, що дозволяє забезпечити законність і прозорість дій навіть у надзвичайних умовах. Ліквідація банків, що перебувають під контролем держави-агресора, не лише знижує ризики фінансових маніпуляцій та можливого витоку коштів, а й створює умови для розвитку національних фінансових установ, зміцнення довіри вкладників та залучення міжнародних партнерів. Такий підхід дозволяє забезпечити безперервність роботи фінансової системи та підвищує її стійкість до зовнішніх впливів.

Одночасно Національний банк активно працює над впровадженням сучасних технологічних рішень у діяльність банківської системи. У цьому контексті було визначено правила використання хмарних сервісів для обробки фінансових операцій, зокрема для проведення процесингу електронних платіжних засобів, таких як платіжні картки. Використання хмарних сервісів розташованих у державах Європейського Союзу, Великій Британії, США та Канаді дозволяє українським банкам підвищити ефективність обробки фінансових транзакцій та забезпечити додатковий рівень безпеки. Завдяки цьому зменшується ймовірність технічних збоїв, а також підвищується захищеність персональних даних клієнтів і надійність фінансових операцій. Крім того, впровадження таких технологій сприяє інтеграції української банківської системи у міжнародний фінансовий простір, відкриваючи нові можливості для розвитку сучасних фінансових продуктів та залучення інвестицій.

Таким чином, політика Національного банку у сфері відкликання ліцензій фінансових установ, які перебувають під контролем держави-агресора, у поєднанні з активним впровадженням сучасних технологій, спрямована на забезпечення стабільності та безпеки української банківської системи. Це дозволяє не лише мінімізувати ризики для національної економіки, а й створює фундамент для довгострокового розвитку фінансового сектору на засадах прозорості, надійності та міжнародної інтеграції. [12],

Завдяки таким заходам Національний банк України забезпечує надійне функціонування банківської системи в умовах воєнного стану, підтримує фінансову дисципліну серед банків та сприяє збереженню довіри громадян до національної економіки. Водночас ці обмеження мають на меті мінімізувати ризики для клієнтів та уникнути паніки на ринку, зберігаючи при цьому можливість населення користуватися базовими банківськими послугами.

Таким чином, запроваджена регуляторна політика створює умови для стійкого функціонування банківської системи навіть у складних умовах, забезпечує баланс між безпекою, стабільністю та доступністю фінансових послуг.

Слід відзначити, що Національний банк України ухвалив важливі рішення щодо стабілізації банківської системи та захисту економіки від негативного впливу збройної агресії Російської Федерації.

Аналізуючи правові підвалини діяльності банків і порядок здійснення ними операцій, варто підкреслити, що їх формування відбувалося упродовж тривалого та багаторівневого процесу. Вітчизняна банківська система пройшла через низку ключових етапів оновлення законодавства та нормативно-правових механізмів, поступово інтегруючи найкращі європейські практики відповідно до національних потреб та вимог безпеки. Створення й упровадження сучасних законів, регуляторних актів та постанов забезпечили становлення банківської системи, здатної ефективно реагувати на кризові явища, регуляторні зміни та економічні виклики, що є особливо значущим в умовах повномасштабної воєнної агресії.

Завдяки системному підходу до формування законодавства та регуляторних механізмів, Україна змогла зберегти стабільність банківської системи під час кризових періодів, мінімізувати фінансові втрати та забезпечити захист прав і інтересів клієнтів. Створена система гарантує стійкість банківських установ, підвищує їхню здатність оперативно реагувати на виклики, а також сприяє розвитку фінансових технологій і впровадженню інновацій у банківській сфері. Таким чином, українська банківська система демонструє здатність ефективно функціонувати навіть у складних умовах воєнного часу, забезпечуючи економічну безпеку країни та підтримуючи довіру населення до фінансових інститутів.

1.2 Сутність та особливості платіжних банківських карток

Аналізуючи сучасні тенденції розвитку банківських послуг, слід особливо виокремити зростаючу роль розрахунків із використанням банківських карток. Банківська картка являє собою персоніфікований пластиковий носій, оснащений магнітною смугою або чіп-модулем, що забезпечує можливість здійснювати безготівкові платежі за товари й послуги. У нинішніх умовах такі картки виконують значно ширший спектр функцій: вони слугують інструментом фінансового управління, засобом накопичення бонусів, доступу до кредитних ресурсів, а також участі в програмах лояльності, пропонованих банківськими установами.

Ринок банківських послуг постійно розвивається, спостерігається його динамічне зростання, що пов'язане із численними перевагами використання карток. Безготівкові розрахунки стають більш доступними, зручними та безпечними порівняно з готівковими платежами, що стимулює збільшення їхнього попиту серед населення. Банківські установи активно впроваджують інноваційні технології, такі як чіпові картки, безконтактні платежі та мобільні додатки для управління рахунком, що значно спрощує фінансові операції та підвищує комфорт користувачів.

Важливо відзначити, що банківські картки відіграють ключову роль у формуванні сучасної фінансової культури та переході до цифрової економіки. Вони дозволяють здійснювати платежі без фізичної присутності, роблячи фінансові послуги більш інтегрованими та універсальними. Крім того, використання карток сприяє розвитку дистанційного банкінгу, електронної комерції та міжнародних фінансових операцій, відкриваючи нові можливості для бізнесу та споживачів. [7]

Загалом, тенденції сучасного розвитку банківських послуг свідчать про те, що безготівкові розрахунки з використанням карток стають невід'ємною частиною повсякденного життя. Це не лише зручно та безпечно, а й стимулює економічну активність, підвищує ефективність роботи банківської системи та сприяє цифровізації фінансового сектору країни. Постійне вдосконалення технологій, інтеграція карток із мобільними та онлайн-платформами, а також зростання клієнтської бази демонструють стабільну тенденцію до подальшого розвитку безготівкових платежів і підвищення їхньої ролі у фінансовій системі.

У таблиці 1.1 ми наведемо основні переваги використання карткових розрахунків

Таблиця 1.1.

Основні переваги використання карткових розрахунків

Назва переваги	Її сутність
Зручність	Обумовлена здатністю проводити розрахунки у будь-який зручний момент та знижувати ймовірність ризиків, пов'язаних, зокрема, із можливістю використання фальшивих грошових знаків.
Простота	Під час виїзду за кордон власник картки стикається з меншою кількістю ускладнень, оскільки має змогу розпоряджатися будь-яким обсягом коштів без необхідності перевозити готівку. Крім того, за межами країни відбувається автоматична конвертація валюти відповідно до чинного обмінного курсу.
Економія	Під час проведення фінансових операцій за кордоном спостерігається помітне скорочення витрат, що зазвичай супроводжують процес валютної конвертації.
Можливість здійснення контролю	Здійснення будь-яких операцій з платіжною картою супроводжується їх обов'язковою фіксацією у системі, що забезпечує можливість проведення необхідного моніторингу, зокрема у разі виникнення проблемних чи спірних ситуацій.

Враховуючи доволі швидкий розвиток банківських карток потрібно зазначити, що існують кілька підходів до їх диференціації, які ми зазначили у таблиці 1.2.

Таблиця 1.2.

Основні підходи до диференціації банківських карток

Підхід	Категорії/Типи	Короткий опис
За платіжною системою	Visa, MasterCard, American Express, UnionPay	Визначає, де і як картка може використовуватись, тарифи та правила.
За функціональним призначенням	Дебетова, Кредитна, Передплачена	Дебетова – кошти з власного рахунку; Кредитна – кредитний ліміт; Передплачена – поповнюється заздалегідь.
За рівнем обслуговування	Стандартні (Classic), Преміальні (Gold, Platinum), Елітні (Black, Private Banking)	Відрізняються привілеями, бонусами, рівнем сервісу.
За способом використання	Фізичні, Віртуальні	Фізичні – пластик або метал; Віртуальні – тільки для онлайн-платежів.
За призначенням для конкретних потреб	Бонусні/кешбек, Для подорожей, Студентські, Бізнес-картки	Відповідають специфічним потребам користувача, надають додаткові опції.

Зі збільшенням різновидів банківських карток та розвитком платіжної інфраструктури в Україні стає важливим детально аналізувати тенденції їх використання. Найпопулярнішими у світі залишаються картки міжнародних платіжних систем Visa та MasterCard, що забезпечують широкий спектр фінансових операцій – від повсякденних покупок до оплати послуг та онлайн-транзакцій. [9],

Статистика свідчить, що понад 51,7% усіх безготівкових операцій в Україні здійснюється у торговельній мережі, що відображає активне використання карток населенням для повсякденних потреб. Значну частку становлять також оплата послуг, комунальних рахунків та інтернет-покупки, що свідчить про поступовий перехід користувачів до цифрових форматів розрахунків.

Важливе місце в цьому розвитку посідають безконтактні платежі, популярність яких зумовлена їхньою зручністю та оперативністю виконання транзакцій. Такий спосіб розрахунків забезпечує економію часу, підвищений рівень безпеки та поступово перетворюється на один із провідних інструментів оплати як у торговельних закладах, так і в громадському транспорті.

Додатково спостерігається активне впровадження мобільних гаманців та інтеграції банківських карток із мобільними пристроями, що дозволяє користувачам проводити платежі без фізичного носіння картки. Це також стимулює розвиток нових цифрових сервісів, таких як онлайн-покупки, електронні квитки, а також автоматизовані системи поповнення рахунків.

Сучасні тенденції використання платіжних карток в Україні свідчать про поступовий перехід до безготівкової економіки, підвищення ролі електронних платежів та зменшення залежності від готівки. Фінансові установи активно працюють над модернізацією платіжної інфраструктури, впровадженням інноваційних рішень та підвищенням рівня фінансової грамотності населення. У довгостроковій перспективі це сприятиме формуванню більш ефективної та прозорої економічної системи, де цифрові розрахунки будуть основним способом проведення фінансових операцій. [8],

Станом на початок 2025 року банківська система України демонструє стає та динамічне зростання у сфері використання платіжних карток як основного засобу безготівкових розрахунків. Аналіз регіональної динаміки свідчить, що місто Київ, Дніпропетровська та Харківська області й надалі утримують провідні позиції за кількістю платіжних карток і платіжних пристроїв. Значна концентрація карток у цих регіонах зумовлена високим рівнем економічної активності, розгалуженою мережею комерційних підприємств та відносно високими доходами населення. Крім того, саме в цих областях сформована розвинена інфраструктура для проведення безготівкових операцій, яка охоплює широку мережу торговельних закладів і банкоматів, що стимулює активне використання платіжних карток у повсякденних транзакціях..

На ринку платіжних карток виділяються три основні банки-учасники: АТ КБ «Приватбанк», АТ «Ощадбанк» та АТ «Райффайзен Банк Аваль». Вони є найбільшими емітентами карток та основними еквайрами в торговельних мережах, забезпечуючи значну частку безготівкових операцій. Ця концентрація лідерства на ринку сприяє розвитку високотехнологічних продуктів та інноваційних сервісів, включаючи мобільні додатки для керування картками, програми лояльності та різні види безконтактних розрахунків.

Особливої уваги заслуговує зростання поширеності безконтактних і токенизованих карток. Станом на січень 2025 року частка таких інструментів перевищує чверть від загальної кількості активних карток і становить 26,5%, що відповідає 11,2 млн шт. Безготівкові транзакції, здійснені за допомогою таких карток, становлять приблизно третину як загальної кількості операцій, так і їхнього сукупного обсягу в торговельних мережах – по 36% за кожним показником. Подібна динаміка свідчить про поступову зміну платіжних звичок споживачів: українці все частіше обирають швидкі, безпечні та зручні форми оплати, що мінімізують потребу у використанні готівкових коштів.

Зростання популярності карткових розрахунків пояснюється низкою факторів. По-перше, це зручність використання карток як у національному, так і в міжнародному контексті. Багато українців, які подорожують або здійснюють покупки за кордоном, віддають перевагу безготівковим розрахункам. По-друге, універсальність та різноманіття карток дозволяє користувачам підбирати продукт, який найкраще відповідає їхнім потребам - від дебетових та кредитних карток до преміальних та спеціалізованих карток із бонусними програмами. По-третє, банки пропонують вигідні умови для проведення платежів, включаючи кешбек, бонусні бали та знижки, що стимулює споживачів до безготівкових розрахунків. [11],

Важливою складовою цього процесу є персоналізований підхід банків до своїх клієнтів. Знаючи фінансові звички та потреби користувачів, банки пропонують карткові продукти, що мотивують до активного використання безготівкових розрахунків. Це створює ефект «подвійного стимулу»: з одного

боку, підвищується частка карткових операцій у загальному обсязі фінансових розрахунків, з іншого - формується лояльність клієнтів до конкретного банку.

З соціальної точки зору, збільшення популярності безготівкових розрахунків сприяє розвитку фінансової грамотності населення. Споживачі вчаться планувати власні витрати, контролювати фінансові операції через мобільні додатки та інтернет-банкінг, що позитивно впливає на культуру фінансових взаємовідносин у суспільстві.

На технологічному рівні тенденція до росту безконтактних та токенизованих карток стимулює розвиток фінансових технологій (FinTech) в Україні. Впровадження мобільних гаманців, платіжних систем з інтеграцією штучного інтелекту та аналітичних інструментів для персоналізованих пропозицій створює фундамент для подальшої цифровізації банківської системи.

Отже, на сучасному етапі розвитку української банківської системи можна констатувати:

- популярність платіжних карток зростає динамічно;
- безготівкові та безконтактні розрахунки стають пріоритетом для більшості споживачів;
- банки активно впроваджують інновації та персоналізовані сервіси, що стимулюють використання карток;
- перспективи розвитку включають подальше збільшення частки безконтактних та токенизованих карток, а також зменшення використання готівки в розрахунках.

Таким чином, Україна поступово наближається до сучасних стандартів фінансової цифровізації, а активне використання платіжних карток стає не лише економічною, а й соціальною тенденцією, що формує нові моделі поведінки споживачів у фінансовій сфері.

1.3 Особливості проведення операцій банків платіжними картками в Україні

Сучасні соціальні та економічні кризи — зумовлені пандемією COVID-19 та агресією РФ - стали каталізатором стрімкого розвитку безготівкових розрахунків в Україні. Упродовж останніх років спостерігається суттєве зростання «проникнення» безготівкових платежів в суспільстві: як за кількістю терміналів POS у торговельно-сервісній інфраструктурі, так і за обсягами та частотою безготівкових операцій серед населення.

За даними Національний банк України (НБУ), у 2024 році більшість операцій з банківськими картками - 94,6 % за кількістю були безготівковими.

Всього за рік здійснено понад 8,18 млрд безготівкових транзакцій на суму 4,24 трлн грн. Додатково слід зазначити, що у 2024 році зафіксовано не лише кількісне зростання безготівкових операцій, а й якісні структурні зміни у використанні платіжних карток. Зокрема, суттєво зросла частка розрахунків у торговельно-сервісній мережі та сегменті електронної комерції, що свідчить про закріплення карткових платежів як основного інструменту повсякденних фінансових операцій. Одночасно спостерігалось розширення інфраструктури приймання карткових платежів: кількість POS-терміналів у 2024 році продовжила зростати, при цьому переважна більшість нових терміналів підтримує безконтактні технології оплати. Такі тенденції свідчать про поступовий перехід від екстенсивного розвитку платіжної інфраструктури до етапу її функціонального вдосконалення, що створює сприятливі умови для подальшого зростання безготівкових розрахунків та підвищення ефективності карткових операцій у банківській системі України.

У 2025 році тренд лише посилюється: у першому півріччі частка безготівкових операцій із картками становила 95,3 % за кількістю і 65,3 % за сумою всіх карткових операцій.

Загальна кількість транзакцій за цей період перевищила 4,6 млрд, їх сума - понад 3,4 трлн грн.

Рисунок 1.1 - Сучасна динаміка безготівкових операцій на території України.

У структурі операцій найпопулярнішими залишаються розрахунки в торговельній та сервісній мережах, а також онлайн-покупки і перекази «картка → картка». Наприклад, у першому півріччі 2025-го приблизно половина суми безготівкових операцій припадала на розрахунки в торгових мережах; перекази картка-картка становили близько 28 %. Важливим чинником подальшого розвитку операцій із платіжними картками у 2025 році стало посилення регуляторних вимог до прозорості та інформативності карткових транзакцій. Нововведення торкнулися порядку відображення інформації у банківських виписках і платіжних документах, що спрямовано на підвищення прозорості розрахунків для користувачів та посилення фінансового контролю з боку банківських установ. Зазначені зміни є складовою загальної політики Національного банку України щодо зменшення операційних і шахрайських ризиків у сфері безготівкових платежів [12].

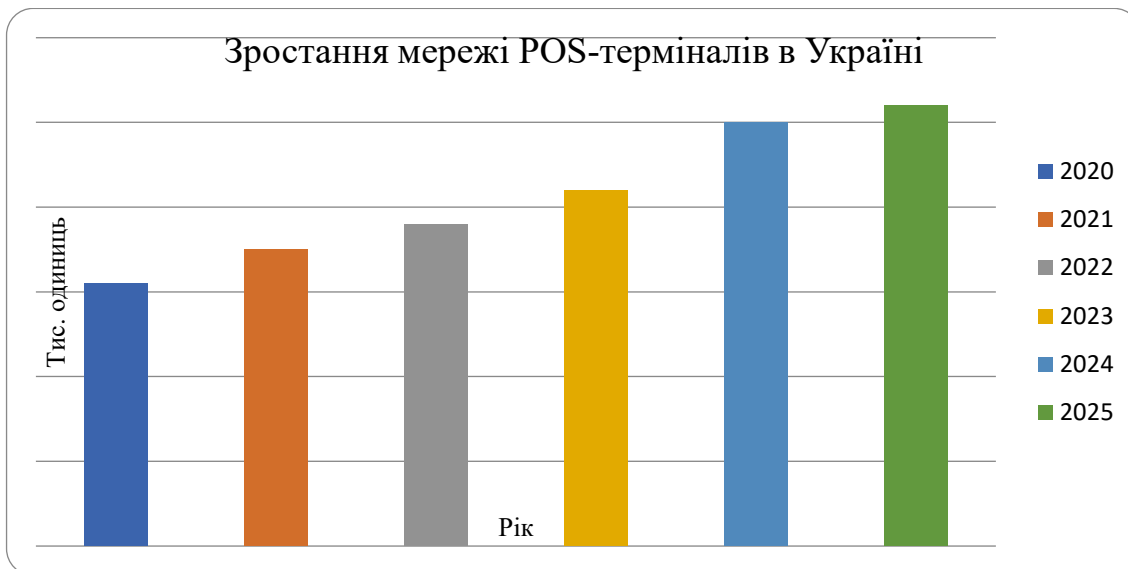

Рисунок 1.2 - Кількість POS - терміналів на території України

Інфраструктура для безготівкових платежів також активно розширюється. У 2024 році кількість POS-терміналів у торговельно-сервісній мережі зросла на понад 10 % порівняно з 2023-м і перевищила 496,6 тисяч (майже 98 % з них - з підтримкою безконтактних платежів).

Кількість торговельних та сервісних точок, які приймають картки, сягнула понад 518 тисяч - суттєво більше, ніж до повномасштабної агресії.

Одночасно з цим зростає і кількість виданих платіжних карт. За даними НБУ, до початку 2025 року в Україні нараховувалося близько 132 млн карток, з яких активними були приблизно 58,8 млн, тобто майже кожна друга. [13],

Понад 60 % активних карт - безконтактні; привабливість безконтактних і токенизованих (наприклад, через мобільні гаманці) платежів продовжує зростати. Подальше вдосконалення карткових операцій у 2025 році відбувається в контексті поетапного впровадження в Україні елементів концепції відкритого банкінгу (Open Banking). Використання сучасних технологічних рішень дозволило банкам і платіжним системам отримувати більш детальну інформацію про учасників фінансових операцій, зокрема при переказах між рахунками за стандартом IBAN та при транзакціях з картки на картку. Це створює технічні передумови для точнішої ідентифікації платників і отримувачів коштів, відстеження ланцюжків платежів та автоматизованого обміну даними між

фінансовими установами. Ці тенденції свідчать, що банківська карта стала фундаментальним інструментом безготівкових розрахунків як для юридичних, так і для фізичних осіб.

Вона не лише відповідає вимогам сучасного ритму життя та безпеки, але й віддзеркалює глибші структурні зрушення: зміни у способах споживання, перевагах населення, масштабах цифровізації, а також адаптацію до обставин, спричинених пандемією й війною.

Завдяки цьому Україна помітно наздоганяє країни з розвинутою інфраструктурою безготівкових платежів, зменшуючи відставання у сфері карткових розрахунків та наближаючись до європейських стандартів фінансової грамотності й безготівкових розрахунків. Запроваджені регуляторні зміни мають не лише контрольну, а й прикладну спрямованість. Для користувачів банківських послуг це означає усунення неоднозначних скорочень і кодів у виписках, спрощення ідентифікації контрагентів, зменшення кількості помилок при зіставленні платежів із рахунками та фактично виконаними операціями, а також підвищення загального рівня довіри до безготівкових інструментів. Важливо, що впровадження нових вимог відбувається автоматично на рівні банківських і процесингових систем і не потребує додаткових дій з боку власників платіжних карт [5].

Спостережувані тенденції дозволяють сформулювати прогноз розвитку безготівкових розрахунків до 2030 року. Якщо цифровізація фінансових послуг продовжиться такими темпами, до кінця десятиліття частка безготівкових операцій може досягти рівня 97–99 %, а кількість активних платіжних карт 70–80 мільйонів. Інфраструктура приймання цифрових платежів, включно з POS-терміналами, онлайн-еквайрингом та мобільними платіжними системами, ймовірно розшириться до 700–800 тисяч точок. У результаті готівка може втратити роль основного платіжного інструменту та буде використовуватися переважно у разі специфічних потреб або у регіонах із нижчим рівнем цифровізації.

Порівняння України з країнами Європейського Союзу демонструє, що наша держава сьогодні наближається до рівня провідних європейських економік за темпами впровадження безготівкових платежів, хоча за кількістю активних карт на одну особу та розвиненістю фінансової інфраструктури все ще поступається. У країнах ЄС на одного жителя припадає в середньому дві платіжні картки, тоді як в Україні цей показник поки значно нижчий. Водночас швидкість переходу до cashless-моделі в Україні перевищує середній європейський темп, що частково пояснюється потребою адаптації під кризові умови, розвитком фінтех-стартапів та підвищенням доступності цифрової фінансової інфраструктури.

Досвід Європи також демонструє зменшення ролі банкоматів — у країнах ЄС їх кількість стабільно скорочується, оскільки карткові та мобільні платежі витісняють готівку. Україна поступово повторює цю тенденцію: хоча банкомати залишаються важливим інструментом у період воєнного часу, попит на них поступово знижується завдяки розвитку NFC-платежів, інтернет-банкінгу та послуг P2P-переказів. [4],

Таким чином, використання платіжних карт та безготівкових технологій в Україні вже стало невід’ємною частиною економічного розвитку та інтеграції в європейську фінансову систему. Якщо поточні тенденції збережуться, у найближчі роки Україна може увійти до групи країн із найбільш технологічно розвиненими цифровими платіжними екосистемами, що відповідатиме стратегічній моделі переходу до економіки безготівкових розрахунків.

Висновки до розділу 1

У якості проміжних висновків ми можемо сказати наступне.

Рівень розвитку платіжної інфраструктури в Україні, включно з кількістю банківських карток, POS-терміналів, безконтактних технологій і поширеністю digital-банкінгу, протягом останніх років демонструє стійку позитивну динаміку. Цей процес став особливо помітним після активного переходу бізнесу та населення до cashless-розрахунків, що прискорило цифровізацію фінансової сфери. За ключовими інфраструктурними показниками Україна поступово наближається до країн Європейського Союзу, хоча абсолютні значення поки що нижчі за середньоєвропейські.

Проте важливо зазначити, що в ЄС акцент у розвитку платіжної екосистеми зміщується від традиційних карткових рішень до цифрових платформ і сервісів нового покоління. Серед них — мобільні гаманці, такі як Apple Pay та Google Wallet, системи миттєвих переказів (instant payments), SEPA Instant, а також розвинені рішення інтернет-банкінгу й open banking. Такі інструменти формують більш динамічну, інтегровану та технологічно зрілу фінансову систему, орієнтовану на зручність користувача, швидкість транзакцій і розширені можливості персоналізації. Для України ця модель може бути стратегічним еталоном у процесі подальшого розвитку фінансових сервісів.

Середній європеєць має приблизно дві активні платіжні картки, тоді як Україна поки відстає за цим показником. Водночас кількість активних карток щороку зростає, а частка безконтактних платежів уже наближається до європейських стандартів. Якщо поточні темпи розвитку збережуться, до 2030 року Україна потенційно може досягти порівняних із ЄС значень за кількістю карткових інструментів на одного користувача, часткою безготівкових операцій та рівнем використання цифрових платіжних сервісів.

Європейський досвід показує, що зростання cashless-операцій зазвичай супроводжується зменшенням використання готівки. Це, своєю чергою, призводить до скорочення кількості банкоматів та пунктів видачі готівки, а також до трансформації ролі банків як постачальників фізичних фінансових

інструментів. Зростає важливість онлайн-каналів, сервісів самообслуговування та fintech-платформ. Для України такий сценарій також виглядає логічним і вірогідним, особливо якщо збережеться тенденція до цифровізації платежів, розширюватиметься мережа терміналів і продовжуватиметься поширення мобільних фінансових рішень. Особливої уваги заслуговують регуляторні зміни 2024-2025 років, які засвідчують перехід України від етапу кількісного нарощування безготівкової інфраструктури до фази якісного інституційного розвитку платіжної екосистеми. Унормування вимог до інформаційного наповнення карткових транзакцій, підвищення прозорості переказів та поетапне впровадження елементів відкритого банкінгу сприяють зміцненню довіри користувачів до безготівкових розрахунків і водночас посилюють фінансову дисципліну. Такі зміни наближають національну платіжну систему до європейських стандартів регулювання, де ключовими пріоритетами є безпека, прозорість і захист прав споживачів фінансових послуг.

Отже, перехід до більш інтегрованої, технологічної та cashless-орієнтованої фінансової моделі є не лише глобальним трендом, а й реалістичним вектором розвитку України. Це відкриває можливості для підвищення фінансової доступності, зміцнення довіри до електронних платежів та формування сучасної цифрової економіки європейського рівня.

РОЗДІЛ 2 АНАЛІЗ ОПЕРАЦІЙ БАНКІВ ПЛАТІЖНИМИ КАРТКАМИ НА ПРИКЛАДІ АТ «ІДЕЯ БАНК» ТА ПЛАТІЖНОЇ СИСТЕМИ «ПРОСТІР»

2.1 Загальна характеристика АТ «Ідея Банк»

АТ «Ідея Банк» є одним із відомих та стабільних банківських установ України, що пропонує широкий спектр фінансових послуг для фізичних та юридичних осіб. Банк заснований у 1989 році та протягом багаторічної діяльності сформував імідж надійного та відповідального фінансового партнера. Він є частиною потужної міжнародної фінансової структури, яка функціонує в кількох країнах Східної Європи.

Місія банку полягає у підтримці розвитку національної економіки шляхом надання якісних банківських продуктів та впровадження сучасних фінансових інновацій. Основними корпоративними цінностями банку є:

- професіоналізм - забезпечення високої компетентності працівників у всіх напрямках діяльності.
- Інноваційність - постійне вдосконалення технологій та продуктів відповідно до актуальних потреб споживачів.
- Прозорість та відкритість - надання повної та зрозумілої інформації клієнтам і партнерам, що сприяє довірі.
- Клієнтоорієнтованість - індивідуальний підхід до кожного клієнта та забезпечення високого рівня сервісу.

Свою діяльність АТ «Ідея Банк» розпочав як один із перших приватних банків України під назвою «Прикарпатлісбанк». На початковому етапі банк працював як невелика регіональна фінансова установа, яка обслуговувала здебільшого споживачів Західного регіону. Проте завдяки активному розвитку, розширенню банківських продуктів та вдосконаленню сервісу, банк швидко отримав широку клієнтську базу та зміцнив свої позиції на фінансовому ринку країни.

У 2007 році в історії банку відбулася важлива стратегічна подія — фінансова установа увійшла до складу потужної міжнародної групи Getin Holding S.A. (Польща). Це рішення стало фундаментом для подальшої модернізації банківських процесів, залучення інвестицій, посилення конкурентоспроможності та інтеграція новітніх цифрових технологій у функціонування банку.

Ключові етапи розвитку АТ «ІдеяБанк» є такими:

1989 рік - заснування банку.

Фінансова установа була створена під назвою «Прикарпатлісбанк» з метою обслуговування підприємств лісового господарства та надання базових банківських послуг населенню Івано-Франківської області.

1994 рік - формування регіональної присутності.

У зв'язку зі зростанням економічної активності та потребою у доступніших банківських сервісах, банк розпочав розширення мережі відділень на території інших областей України. Це сприяло суттєвому збільшенню клієнтської бази та зміцненню позицій на банківському ринку.

2000–2006 роки - диверсифікація фінансових продуктів.

В цей період банк активно розширював асортимент банківських послуг: з'явилися програми споживчого кредитування, іпотека, кредитні картки, а також спеціалізовані продукти для бізнес-клієнтів. Значна увага приділялася розвитку сервісів для приватних та корпоративних клієнтів.

2007 рік - приєднання до Getin Holding S.A.

Вступ банку до міжнародної групи став переломним моментом: було оновлено корпоративний стиль, проведено ребрендинг та запроваджено нову назву - АТ «ІдеяБанк». Доступ до міжнародних фінансових ресурсів та управлінських практик дозволив підвищити якість послуг і посилити технологічні можливості установи.

2010-ті роки - цифрова трансформація.

У цей період банк одним з перших в Україні почав активно розвивати онлайн-банкінг, мобільні застосунки та дистанційні канали обслуговування. Завдяки цьому клієнти отримали можливість здійснювати фінансові операції з мінімальною потребою в особистому відвідуванні відділень.

2020-ті роки - інноваційний розвиток.

Технологічна модернізація продовжується: банк впроваджує системи штучного інтелекту, алгоритми автоматизації бізнес-процесів, безконтактні платежі та послуги, засновані на аналітиці великих даних (Big Data). Це дозволяє підвищити ефективність внутрішніх операцій і забезпечити клієнтам сучасний рівень сервісу. Організаційна структура АТ «Ідея Банк» структурована таким чином, щоб гарантувати результативне управління ефективне управління діяльністю установи та якісне обслуговування клієнтів. Вона включає кілька управлінських рівнів, кожен із яких має власні завдання та повноваження.

До системи управління АТ «Ідея Банк» входять такі основні ланки рис. 2.1

Рисунок 2.1 - Організаційна структура АТ «Ідея Банк»

На найвищому рівні структури управління банком знаходяться Наглядова рада та Правління.

Наглядова рада здійснює стратегічне керівництво, визначає пріоритетні напрями розвитку установи та контролює роботу Правління. До її складу входять незалежні члени та представники акціонерів.

Правління банку відповідає за оперативне керування діяльністю установи, впровадження стратегічних рішень та досягнення встановлених цілей і результатів. Очолює Правління Генеральний директор, який забезпечує координацію роботи всіх структурних підрозділів.

Також управління банку включає в себе кілька департаментів серед яких відділ безпеки, юридичний відділ та інші.

У структурі банку функціонують департаменти, що виконують спеціалізовані завдання, зокрема управління кредитними ризиками, роботу з клієнтами, розроблення нових банківських продуктів і послуг, фінансове управління та контроль дотримання нормативних вимог.

Операційний рівень управління охоплює керівників відділень, філій та окремих структурних одиниць. Вони відповідають за безпосереднє надання послуг клієнтам, організацію роботи персоналу та досягнення встановлених показників. Мережа банку складається з понад 120 відділень по всій Україні, що забезпечує широкий доступ до фінансових послуг.

Фінансово-економічні показники банку наведені нами у таблиці 2.1.

Таблиця 2.1

Фінансово-економічні показники «Ідея Банк»:

Рік	2021	2022	2023	Відхилення у 2022 р. до 2021 р.		Відхилення у 2023 р. до 2022 р.	
				Абсолютне	Відносне	Абсолютне	Відносне
Активи	5,54	5,82	6,23	0,28	5,05%	0,42	7,22%
Кредитний портфель	3,44	3,63	3,91	0,19	5,52%	0,24	6,61%
Депозити	3,65	3,81	4,04	0,16	4,38%	0,23	6,04%
Власний капітал	1,53	0,81	1,32	0,12	7,84%	0,08	4,85%
Чистий прибуток	0,35	0,37	0,40	2,53	7,20%	2,56	6,80%
Доходи	1,53	1,62	1,75	0,09	5,88%	0,13	8,02%
Витрати	1,15	1,22	1,30	0,07	6,09%	0,08	6,56%

Станом на завершення 2023 року кредитний портфель банку становив 3,916 млн грн, що перевищує показник кінця 2022 року на 0,24 млн грн, тобто демонструє приріст на рівні 6,61%. Провідною категорією кредитування залишаються роздрібні клієнти, серед яких фізичні особи та фізичні особи-підприємці, що відображає стратегічну орієнтацію банку на роздрібний сегмент, у якому формується основна частина процентних і комісійних доходів [14].

За обсягом кредитування фізичних осіб банк займає 9-у позицію серед українських банків, що підкреслює його помітну присутність і стабільні конкурентні позиції на ринку. Помірний темп зростання кредитного портфеля свідчить про виважене поєднання активного розвитку кредитних операцій з дотриманням обережності у формуванні кредитної політики, що є особливо

важливим за умов економічної нестабільності та впливу зовнішніх чинників, пов'язаних з воєнним конфліктом.

На кінець 2023 року власний капітал АТ «Ідея Банк» досяг 1,7 млн грн, що на 0,08 млн грн більше порівняно з кінцем 2022 року, або приріст становить 5%. Збільшення власного капіталу забезпечується результативною діяльністю банку, яка підтверджує його здатність формувати стабільні доходи та ефективно управляти наявними ресурсами [10].

Зростання власного капіталу важливе з точки зору фінансової стабільності банку, оскільки він формує основу для нарощування кредитного портфеля, підтримки ліквідності та покриття потенційних ризиків. Поступове збільшення капіталу також свідчить про обережну, але стабільну політику банку у сфері управління ризиками та фінансового планування.

За підсумками 2023 року банк вийшов на чистий прибуток у 40 млн грн, тоді як у 2022 році його діяльність завершилася чистим збитком у 38 млн грн. Поліпшення фінансового результату насамперед пов'язане зі скороченням витрат на формування резервів за активними операціями. У 2022 році обсяг таких витрат був значним через високі ризики, спричинені воєнним конфліктом, що вимагало створення підвищених резервів для покриття можливих кредитних втрат.

Позитивний результат 2023 року демонструє ефективність управлінських рішень банку у сфері ризик-менеджменту та оптимізації витрат, а також повернення до прибутковості після складного збиткового періоду. Це важливий сигнал для інвесторів та вкладників про стабільність та надійність банку.

2.2 Особливості проведення операцій з банківськими картками у 2018-2025 рр.,: сучасний стан, виклики та перспективи

У період з 2018 по 2025 рік проведення операцій з банківськими картками в Ідея Банку зазнало суттєвих трансформацій, зумовлених як внутрішніми стратегічними цілями банку, так і зовнішніми економічними умовами. Банківські картки залишалися одним із ключових інструментів доступу до фінансових послуг, що забезпечувало клієнтам можливість здійснювати платежі, отримувати готівку, проводити перекази та користуватися додатковими сервісами. Протягом зазначеного періоду банк докладав зусиль для модернізації технологічних операцій, посилення захищеності електронних операцій та розширення функціональності карткових продуктів.

Перший етап розвитку, що охоплює 2018–2019 роки, став базою для подальшої цифровізації банку. У цей час пріоритетом було вдосконалення платіжної інфраструктури, забезпечення клієнтам технологій безконтактної оплати та інтеграції з мобільними платіжними системами. Водночас банк почав активніше впроваджувати стандарти безпеки 3D-Secure. Розширенням технічної бази супроводжувалося зростанням кількості транзакцій.

Таблиця 2.2

Основні характеристики карткових операцій у 2018–2019 роках

Показник	2018	2019
Частка безготівкових платежів, %	48	56
Наявність безконтактних карток	частково	широко впроваджено
Технологія 3D-Secure	тестування	повноцінне застосування
Інтеграція з мобільними гаманцями	відсутня	часткова

У 2020 році пандемія COVID-19 стала ключовим фактором прискорення використання дистанційних каналів банківського обслуговування. Внаслідок цього мобільний банкінг почав активно витісняти традиційні операції у відділеннях, а банківські картки стали основним засобом доступу до рахунків. Клієнти набули можливості не лише здійснювати платежі онлайн, а й управляти картками через мобільні застосунки. Значну увагу було приділено захисту операцій, зокрема запровадженню двофакторної аутентифікації та посиленню моніторингу шахрайських транзакцій. [15],

Період 2022–2023 років характеризується впливом війни на роботу банківської системи. Попри виклики, банк забезпечив стабільність платежів та доступ клієнтів до карткових рахунків. Внутрішні транзакції залишалися безперебійними, хоча міжнародні операції тимчасово регламентувалися вимогами Національного банку України. У цей час цифрові сервіси стали не просто зручністю, а необхідністю: клієнти все частіше користувалися онлайн-банкінгом для здійснення платежів незалежно від зовнішніх умов.

Таблиця 2.3

Динаміка використання карток у 2020–2023 роках

Показник	2020	2021	2022	2023
Кількість активних користувачів мобільного банкінгу	зростає	стабільне зростання	різке збільшення	максимальне охоплення
Дистанційні карткові операції	63%	71%	84%	89%
Шахрайські операції	середній рівень	зростання	пік	стабілізація
Міжнародні транзакції	без обмежень	без обмежень	часткові обмеження	часткове відновлення

Останній етап, що охоплює 2024–2025 роки, пов’язаний зі зміною власника банку та модернізацією процесингової інфраструктури. Цей період став початком формування нової технологічної платформи для карткових операцій. Очікується, що розвиток спрямовуватиметься на інтеграцію з фінансовими екосистемами, удосконалення тарифних планів та впровадження інтелектуальних інструментів керування фінансами.

Таблиця 2.4

Основні зміни після зміни власника

Показник	2024 рік	2025 рік
Частка безготівкових карткових операцій (за кількістю)	94,6 %	95,3 %
Обсяг безготівкових карткових операцій, млрд транзакцій	8,18	4,6 (I півріччя)
Обсяг безготівкових операцій, трлн грн	4,24	понад 3,4 (I півріччя)
Частка дистанційних операцій (онлайн, P2P, e-commerce)	домінуюча	подальше зростання
Кількість POS-терміналів, тис. од.	496,6	зростання триває
Частка безконтактних POS-терміналів	≈ 98 %	стабільно висока
Рівень цифровізації карткових операцій	високий	структурно зрілий

На практиці 2024-2025 роки вже демонструють не лише очікувані, а й фактичні результати трансформації карткових операцій в АТ «Ідея Банк». Після зміни власника спостерігається помітна активізація процесів модернізації процесингової інфраструктури, що супроводжується оптимізацією внутрішніх бізнес-процесів, оновленням технологічних рішень та переглядом підходів до організації обслуговування клієнтів.

За офіційними даними Національного банку України, у 2024 році 94,6 % усіх операцій з платіжними картками за кількістю були безготівковими, що свідчить про фактичне домінування карткових інструментів у платіжній поведінці населення. Загальний обсяг таких операцій перевищив 8,18 млрд транзакцій на суму 4,24 трлн грн, що підтверджує суттєве зростання інтенсивності використання платіжних карток у повсякденних фінансових розрахунках [23].

Водночас у структурі безготівкових операцій у 2024 році спостерігалось зміщення акценту в бік дистанційних каналів обслуговування. Найбільшу частку

за сумою становили розрахунки в торговельно-сервісній мережі, а також операції в середовищі електронної комерції та перекази типу «картка–картка». Це свідчить про поступове закріплення карткових платежів як основного інструменту не лише для споживчих розрахунків, а й для міжособистісних фінансових переказів. Розвиток безготівкових операцій у 2024 році супроводжувався активним розширенням платіжної інфраструктури. Кількість POS-терміналів у торговельно-сервісній мережі зросла більш ніж на 10 % порівняно з попереднім роком і перевищила 496,6 тис. одиниць, при цьому близько 98 % терміналів підтримують безконтактні платежі. Це створило технічні передумови для подальшого поширення NFC-платежів і зменшення використання готівки навіть у дрібних повсякденних операціях.

У 2025 році зазначені тенденції отримали подальший розвиток. Уже за підсумками першого півріччя частка безготівкових операцій з платіжними картками зросла до 95,3 % за кількістю, а їх частка за сумою становила 65,3 %. За цей період було здійснено понад 4,6 млрд транзакцій на суму понад 3,4 трлн грн, що свідчить про збереження високої динаміки карткових операцій навіть в умовах воєнного стану та економічної нестабільності [17].

Таким чином, розвиток карткових операцій у Ідея Банку у 2018–2025 роках демонструє комплексний шлях від часткової цифровізації до майже повної автоматизації фінансових процесів. Попри складні зовнішні фактори, картки залишалися стабільним інструментом доступу до банківських послуг, а модернізація цифрових рішень сприяла підвищенню якості обслуговування, безпеки та клієнтського досвіду.

Аналізуючи специфіку функціонування банківських карток АТ «Ідея Банк» в умовах воєнного стану, слід відзначити суттєве ускладнення зовнішнього середовища, у якому здійснюється банківська діяльність. Воєнні події спричинили одночасний вплив низки негативних факторів, серед яких головними стали підвищення рівня кіберзагроз, нестабільність інфраструктури та зміна поведінкової моделі клієнтів. Особливої уваги заслуговує зростання загрози фінансового шахрайства, яке набуло більш системного характеру.

Кількість випадків фішингу, соціальної інженерії та несанкціонованого доступу до персональних даних суттєво збільшилася, що відображає глобальну тенденцію: під час кризових і турбулентних періодів рівень кібершахрайства зростає в середньому на 30–70%. У зв'язку з цим банки змушені не лише модернізувати інструменти кіберзахисту, а й активізувати інформаційно-просвітницьку діяльність серед клієнтів, формуючи культуру фінансової безпеки.

Важливим компонентом реагування на нові виклики стає впровадження автоматизованих систем управління ризиками, що базуються на штучному інтелекті, машинному навчанні та поведінковій аналітиці. Такі системи здатні оперативно визначати підозрілі операції, блокувати транзакції в режимі реального часу та створювати профілі ризику для окремих груп клієнтів. У сукупності ці інновації спрямовані на підвищення рівня довіри до банківського сектору та мінімізацію фінансових втрат як з боку установи, так і з боку користувачів. [16],

Окремим викликом стала необхідність забезпечення повноцінної роботи карткових рахунків громадянам України, які змушені були залишити країну через війну. Станом на сьогодні мільйони українців проживають за кордоном, що обумовлює потребу адаптації банківської інфраструктури до міжнародних стандартів обслуговування. Зокрема, АТ «Ідея Банк» та інші фінансові установи вимушені поглиблювати співпрацю з іноземними банками, платіжними системами та регуляторами для забезпечення безперебійної роботи карток та доступу до коштів. Важливо також забезпечити стабільність процесів конвертації валют, доступ до онлайн-платформ, а також оптимізувати тарифи з урахуванням специфіки операцій за межами України.

Не менш значущими виявилися проблеми, характерні для всієї банківської системи України, зокрема для АТ «Ідея банк». Масовані ракетні удари по критичній інфраструктурі, передусім по об'єктах електропостачання, створили суттєві технічні бар'єри для безперебійного функціонування банківської мережі. Тимчасові відключення електроенергії та перебої зі зв'язком унеможливлювали

повноцінну роботу банкоматів, платіжних терміналів, відділень та онлайн-сервісів. У таких умовах клієнти стикалися зі складнощами щодо доступу до готівки, здійснення переказів, оплати товарів і послуг.

Для стабілізації ситуації банки впровадили комплекс технічних та організаційних заходів. Зокрема, сформовано карту пріоритетних банкоматів, обладнаних автономними джерелами живлення (генераторами або акумуляторними системами), що дозволило підтримувати їхню роботу навіть у періоди тривалих блекаутів.

Крім того, графіки роботи відділень були оптимізовані відповідно до можливостей резервного енергозабезпечення, що забезпечило доступ до базових банківських послуг навіть у кризових умовах. Значна частина операцій була переведена в онлайн-формат, що сприяло зменшенню навантаження на фізичну мережу.

Узагальнюючи викладене, можна стверджувати, що банківська система України, зокрема АТ «Ідея Банк», проходить етап глибокої трансформації, спричинений воєнними подіями. Виклики, пов'язані з кібербезпекою, міграцією населення, енергетичною нестабільністю та технологічними обмеженнями, стимулюють банки до модернізації інфраструктури, перегляду бізнес-моделей та впровадження інноваційних рішень. Це створює передумови для формування більш стійкої, клієнтоорієнтованої й технологічної банківської екосистеми, здатної ефективно функціонувати навіть у надзвичайних умовах. [19]

АТ «Ідея Банк» має значний досвід у забезпеченні ефективної роботи різних видів платіжних карток, що дозволяє враховувати як їхні переваги, так і можливі недоліки.

У останні роки спостерігається не лише стрімке зростання безготівкових операцій, а й поява нових викликів. Серед них – збільшення випадків шахрайства, яке може проявлятися як у простій формі через недостатню обізнаність клієнтів, так і через використання сучасних технологічних методів. Тенденція до розвитку таких загроз залишається постійною.

Окрім цього, діяльність з банківськими картками ускладнюється через наслідки російської агресії, зокрема ракетні удари по об'єктах критичної інфраструктури. Для зменшення негативного впливу можливе впровадження комплексних заходів, що сприятимуть прогресу у протидії ризикам.

Попри існування численних викликів, залишаються й перспективи розвитку. Рівень їх результативності значною мірою визначається узгодженими діями банківської установи, державних інституцій та самих користувачів.

2.3. Проблеми та перспективи розвитку платіжної системи «Простір»

Забезпечення стабільної та ефективної роботи банківської системи України потребує безперервного удосконалення й модернізації платіжної інфраструктури. У цьому контексті у 2016 році було започатковано формування та активний розвиток Національної платіжної системи «Український платіжний простір» (ПРОСТІР) – державної платіжної системи, створення якої стало можливим завдяки ініціативі та підтримці Національного банку України.

До складу «ПРОСТІР» входять українські банки та небанківські фінансові установи (підприємства електронних грошей), які виконують роль операторів системи та забезпечують обслуговування клієнтів. Така модель дозволяє створити широку мережу доступу до платіжних послуг на території всієї країни та забезпечує високий рівень конкуренції серед учасників системи, що сприяє підвищенню якості послуг для клієнтів.

Основним продуктом системи є національні платіжні картки «ПРОСТІР», які українські банки випускають до рахунків клієнтів. Використання таких карток надає широкий спектр фінансових можливостей:

- проведення безготівкових розрахунків у торговельній мережі та мережі Інтернет;
- зняття готівки у банкоматах та через платіжні термінали на касах магазинів;
- переказ коштів між картками, в тому числі між різними банками;

- здійснення інших фінансових операцій, зокрема оплати комунальних послуг, поповнення мобільного рахунку та міжнародних переказів.

Система «ПРОСТІР» відповідає сучасним міжнародним стандартам безпеки платіжних операцій, що забезпечує надійний захист коштів та персональних даних клієнтів. Використання передових технологій шифрування та багаторівневої аутентифікації дозволяє мінімізувати ризики шахрайства та зловживань.

Функціонування національної платіжної системи спрямоване на досягнення кількох ключових цілей:

1. Задоволення потреб клієнтів – надання можливості здійснювати фінансові операції та отримувати доступ до коштів на власному рахунку у будь-який зручний час і в будь-якому місці.
2. Підтримка та розвиток українського бізнесу – створення умов для ефективного партнерства з комерційними установами та розвиток безготівкових розрахунків у торговельній мережі.
3. Посилення національної безпеки та фінансової незалежності – забезпечення контролю над національними платіжними потоками та зменшення залежності від міжнародних платіжних систем. [20],

Національна платіжна система «ПРОСТІР» сприяє інтеграції української фінансової інфраструктури та підвищує рівень довіри до національної банківської системи, одночасно стимулюючи розвиток цифрових фінансових сервісів і впровадження інновацій у сфері платежів.

Вкрай важливе значення для забезпечення належного функціонування платіжної системи має її організаційна структура, яка є сукупністю заздалегідь визначених суб'єктів, їхніх функцій, прав і обов'язків, а також взаємозв'язків, що виникають між ними під час проведення переказів коштів. Організаційна структура визначає, хто саме і яку роль виконує у процесі здійснення платежів, що дозволяє чітко розподілити відповідальність, уникнути дублювання функцій і мінімізувати ризики помилок або зловживань.

Вона охоплює всі учасники платіжної системи – фінансові установи, банки, операторів платіжних послуг, клірингові центри та регуляторні органи - і визначає, які функції покладаються на кожного з них, включаючи обробку платежів, підтвердження транзакцій, ведення обліку та забезпечення звітності. Права та обов’язки, закріплені на рівні нормативних документів, забезпечують регулювання дій учасників і створюють правові гарантії захисту системи від порушень. Взаємозв’язки та канали комунікації між суб’єктами забезпечують оперативне обмін інформацією, координацію дій і контроль за проведенням операцій. Належно побудована організаційна структура сприяє підвищенню ефективності роботи платіжної системи, її стабільності та безпеки, забезпечує прозорість фінансових операцій і зміцнює довіру учасників та клієнтів. Вона створює основу для розвитку платіжної інфраструктури, дозволяє впроваджувати нові технології та масштабувати систему без порушення її функціонування, що робить її невід’ємним елементом надійної та стійкої фінансової системи.

Детальніше ми можемо зобразити суб’єктів системи «ПРОСТІР» на рис. 2.2.

Рисунок 2.2 - Суб'єкти взаємовідносин в системі «ПРОСТІР»

Забезпечення повноцінного функціонування платіжної системи неможливе без здійснення емісії платіжних засобів. У цьому процесі емітент виконує ключову роль, здійснюючи випуск коштів виключно на підставі ліцензії, наданої платіжною системою, та у межах наданих повноважень. Крім того, емітент відповідає за проведення ідентифікації користувачів відповідно до вимог чинного законодавства України, а також дотримуючись норм і правил, встановлених Національним банком України, що включає забезпечення безпеки операцій та запобігання використанню платіжної системи у протиправних цілях. Таким чином, діяльність емітента гарантує легальність емісії та надійність взаємодії користувачів із платіжною системою.

Значні результати у розвитку системи були забезпечені завдяки інтенсивній співпраці НБУ з учасниками національного платіжного ринку, спрямованій на розширення, залучення та технічну інтеграцію НПС «ПРОСТІР». Особливу увагу було приділено розбудові платіжної інфраструктури, здатної обслуговувати картки цієї системи.

У 2020 році НПС «ПРОСТІР» підписала договори про приєднання з трьома українськими банками, а п'ять учасників розпочали емісію та/або еквайринг карток «ПРОСТІР». До завершення 2024 року кількість підключених учасників зросла до 56 [18, с. 51]. Станом на кінець 2021 року загальний обсяг операцій із використанням платіжних карток НПС «ПРОСТІР» та електронних грошей, емітованих банками-учасниками, досяг 31 871,41 млн грн. При цьому 89% усіх операцій припадали саме на картки «ПРОСТІР», а близько 75% транзакцій здійснювалися через власну інфраструктуру банку-емітента. В умовах дії воєнного стану набуває особливої актуальності запровадження низки обмежувальних механізмів, серед яких ключовим є встановлення лімітів на суми переказів (відповідно до табл. 2.5). Під час визначення таких лімітів враховуються також суми комісійної винагороди.

Необхідність установлення лімітів зумовлена потребою підтримати стабільність фінансової та банківської системи за нових умов і забезпечити оптимальні передумови для ефективного функціонування банків-партнерів.

Таблиця 2.5

Ліміти на здійснення переказів грошових коштів з платіжних карток НПС «ПРОСТІР» на картки інших платіжних систем.

№	Назва операції	Показники ліміту
1	Максимальний розмір одного переказу	29999 грн
2	Максимальна сума переказів за одним ЕПЗ НПС —ПРОСТІР ^І (платіжної картки) за добу	149999 грн
3	Максимальна кількість переказів протягом доби	25 разів
4	Максимальна кількість переказів за місяць	100 разів

Оскільки платіжні системи є відносно новим явищем у фінансовій системі України, слід приділити особливу увагу ризикам, що можуть призводити до спірних ситуацій. У цьому контексті важливим є створення та впровадження чіткого порядку, який забезпечує досягнення визначеного результату.

Платіжна система «Простір» є важливим елементом фінансової інфраструктури України, однак її розвиток відбувається повільно й супроводжується низкою труднощів. Незважаючи на підтримку держави та потенційну стратегічну роль у забезпеченні економічної незалежності, система досі залишається обмеженою за масштабом використання порівняно з міжнародними платіжними корпораціями. Однією з ключових проблем є недостатня популярність серед населення: багато користувачів звикли до Visa та Mastercard, які мають значну історію використання, розвинені бонусні програми та можливість застосування карток за кордоном. Це створює психологічну та практичну перевагу міжнародних брендів, а карти «Простір» часто сприймаються як другорядний продукт, який не пропонує унікальних вигод.

Ще одним бар'єром для розвитку є обмежена міжнародна інтеграція. Картки системи фактично працюють лише в Україні, що знижує їх цінність для тих користувачів, які подорожують або здійснюють міжнародні онлайн-платежі. Банки також не завжди зацікавлені в активному просуванні цієї системи, оскільки співпраця з міжнародними платіжними платформами забезпечує більш

широкий спектр сервісів, технологічних рішень та маркетингової підтримки. Це призводить до того, що «Простір» часто існує в асортименті банків лише формально, без активної участі в конкурентній боротьбі за клієнта.

Технологічний розвиток системи теж відстає від динаміки глобального ринку платіжних сервісів. Хоча останні роки принесли певний прогрес — з'явилися NFC-технології, токенизація та можливість використання в цифрових гаманцях — впровадження нових сервісів проходить повільніше, ніж у міжнародних аналогів. Відсутність масштабних програм лояльності, кешбеків та інших клієнтоорієнтованих пропозицій також створює відчутну конкурентну нерівність. Крім того, розвиток сучасних альтернатив, таких як мобільні платежі, цифрові гаманці, QR-платежі та банківські P2P-сервіси, суттєво зменшує залежність користувачів від традиційних карткових інструментів, а це вимагає від «Простору» не лише доганяти ринок, а й формувати нові рішення.

У підсумку платіжна система «Простір» володіє значним потенціалом, але для його реалізації потрібні комплексні зміни — від модернізації технологічної бази до формування конкурентної ринкової пропозиції. За умов активнішої підтримки держави, співпраці з банками, розширення можливостей використання карток і запуску програм заохочення користувачів «Простір» може перетворитися на потужний інструмент фінансового суверенітету та цифрової економіки України. [23]

Національна платіжна система «Простір» нині перебуває на етапі активного формування свого місця на фінансовому ринку України. Вона вже має низку суттєвих переваг, які створюють підґрунтя для її розвитку: підтримку Національного банку України, відповідність міжнародним стандартам безпеки та сучасним технологіям, таким як чипові картки, безконтактні платежі, NFC-операції та можливість використання віртуальних карток. Орієнтація системи на доступність і внутрішню фінансову незалежність вже призвела до поступового розширення інфраструктури, що включає банкомати, POS-термінали, а також підтримку банків-партнерів, які починають активніше емітувати картки «Простір».

Попри вже досягнутий прогрес, система стикається з рядом викликів, які безпосередньо впливають на темпи її розвитку. Провідні міжнародні системи, такі як Mastercard і Visa, мають значно більшу частку ринку, сильний маркетинг, міжнародну підтримку та сформовану культуру користування. Через це у споживачів поки що менше мотивації переходити на національну систему, адже вона не пропонує такого рівня винагород, кешбеків або спеціальних пропозицій, до яких звикла частина клієнтів. Додатково обмеженим залишається використання карток «Простір» за межами України: попри існування договору про кобейджинг із UnionPay, у повсякденному житті така можливість ще не є масовою і звичною.

Паралельно з викликами з'являються нові стратегічні можливості для зростання. Зміцнення ролі держави в розвитку фінансової інфраструктури, орієнтація на цифрову економіку, підтримка cashless-транзакцій та розвиток фінтех-проектів створюють сприятливе середовище для еволюції «Простору». У разі подальшого вдосконалення технологій і безпеки система може стати повноцінною частиною цифрових гаманців, мобільних банків та інших інноваційних сервісів. Водночас співпраця з міжнародними платіжними системами здатна відкрити шлях до транскордонних операцій, що підвищить конкурентоспроможність «Простору» й зробить його зручнішим для українців за кордоном.

Подальший розвиток системи значною мірою залежить від узгоджених дій банків, держави та бізнесу. Якщо система зможе запропонувати вигідніші умови обслуговування для торговців і самих користувачів — наприклад, знижену комісію, кращі тарифи, можливість отримання стимулів чи бонусів — її популярність зростатиме швидше. Поступово зростатиме й довіра населення, що особливо важливо у фінансовому секторі. У перспективі кількох років «Простір» може перетворитися з додаткового інструменту на один із ключових елементів національної платіжної інфраструктури та технологічно конкурентну альтернативу міжнародним системам на внутрішньому ринку.

Висновки до розділу 2

Національна платіжна система «Простір» відіграє важливу роль у формуванні фінансової незалежності України, зміцненні платіжної інфраструктури та зменшенні зовнішньої залежності від міжнародних платіжних систем, таких як Visa чи Mastercard. Однак, попри стратегічне значення, система стикається з певними труднощами, що стримують її повноцінне масштабування.

Серед основних проблем розвитку «Простору» можна виокремити обмежену впізнаваність серед населення та бізнесу, що впливає на темпи її використання. Недостатній рівень маркетингової активності, а також стереотип про те, що національні фінансові продукти поступаються міжнародним за якістю, зменшують довіру користувачів. Технічні обмеження, повільна інтеграція з фінтех-сервісами та менш широка інфраструктурна підтримка порівняно з міжнародними Payment Systems також гальмують процес розвитку. Крім того, частина банків демонструє низьку зацікавленість у просуванні системи через комерційні мотиви та історичну орієнтацію на міжнародні бренди.

Попри ці виклики, перспективи розвитку «Простору» залишаються значними і стратегічно важливими. Система має потенціал стати повноцінною альтернативою міжнародним платіжним інструментам та стати базою для розвитку цифрової економіки України. Серед ключових напрямів майбутнього зростання — розширення екосистеми сервісів (зокрема NFC-платежів, p2p-операцій, інтеграції з транспортними та муніципальними сервісами), активніша співпраця з банками та небанківськими учасниками ринку, а також розвиток партнерств із державними платформами, такими як «Дія», «єПідтримка» та цифрові державні сервіси.

У довгостроковій перспективі «Простір» може стати інструментом фінансового суверенітету України, зменшивши залежність від зовнішніх процесингових центрів та умов роботи транснаціональних корпорацій.

Успіх системи значною мірою залежатиме від державної підтримки, технологічного розвитку, нормотворчої активності та впровадження сучасних стандартів безпеки й інноваційних фінансових рішень. Водночас результати аналізу діяльності АТ «Ідея Банк» у 2018-2025 роках свідчать про суттєву трансформацію карткових операцій на рівні окремої банківської установи. Особливо показовими є 2024-2025 роки, коли на тлі зміни власника, воєнних викликів та регуляторних обмежень банк зосередився на модернізації процесингової інфраструктури, розширенні дистанційних сервісів і підвищенні операційної стійкості. Це дозволило забезпечити безперервність карткових операцій, адаптацію до змін поведінки клієнтів та формування передумов для подальшого розвитку цифрових фінансових послуг навіть в умовах підвищеної невизначеності.

Отже, попри наявні проблеми, «Простір» має суттєвий потенціал розвитку. За умови системного підходу, активної інформайзації населення та інтеграції з цифровими фінансовими сервісами, платіжна система може стати ключовим елементом національної фінансової екосистеми та важливим конкурентним гравцем на ринку безготівкових платежів.

РОЗДІЛ 3. ШАХРАЙСЬКІ ОПЕРАЦІЇ З ПЛАТІЖНИМИ КАРТКАМИ ТА БОРОТЬБА З НИМИ

3.1. Проблематика шахрайства з використанням платіжних карток

У період війни активізація терористичної діяльності та проявів сепаратизму в Україні зумовлює необхідність по-новому формулювати завдання щодо запобігання і протидії їх фінансуванню. Сфера фінансування тероризму стала одним із ключових елементів гібридної війни, у якій використовуються не лише збройні, а й інформаційні, політичні та економічні засоби впливу.

До подій 2014 року Україна не вважалася державою з високим рівнем терористичних ризиків. За даними Служби безпеки України, на її території не існувало офіційних структурних підрозділів міжнародних терористичних організацій, країна не ставала об'єктом терористичних атак з їхнього боку, а також не було об'єктивних внутрішніх передумов для формування терористичних або екстремістських рухів [13]. Україна розглядалася як транзитна територія для окремих видів незаконної діяльності, але не як осередок терористичної загрози.

Однак ситуація кардинально змінилася після початку гібридної агресії Російської Федерації проти України у 2014 році. Збройні формування, створені й підтримувані РФ на тимчасово окупованих територіях Донецької та Луганської областей, почали застосовувати методи, характерні для терористичних організацій, включаючи залякування населення, диверсії, підрив стратегічних об'єктів і проведення інформаційно-психологічних операцій. Водночас формування цих угруповань супроводжувалося організованим фінансуванням з-за кордону через офшорні схеми, псевдоблагодійні фонди, криптовалютні перекази та інші непрозорі фінансові механізми.

Подальше суттєве погіршення безпекового середовища відбулося після повномасштабного вторгнення Росії 24 лютого 2022 року.

В умовах війни питання фінансування тероризму набуло нової масштабності, оскільки терористичні методи стали одним з інструментів ведення агресії. Зокрема, регулярні ракетні удари по цивільних об'єктах, інфраструктурі та населених пунктах, а також цілеспрямовані дії щодо дестабілізації внутрішньої соціально-політичної ситуації свідчать про системне використання державою-агресором терору як інструмента впливу.

У цих умовах боротьба з фінансуванням тероризму й сепаратизму набуває стратегічного значення для національної безпеки України. Вона потребує комплексного підходу, що охоплює оновлення законодавчої бази, посилення міжнародної співпраці, удосконалення механізмів фінансового моніторингу, блокування каналів нелегального обігу коштів, а також підвищення рівня взаємодії між правоохоронними органами, фінансовими установами та розвідувальним сектором.

Високий рівень загрози терористичної та сепаратистської діяльності в Україні посилює вразливість системи протидії фінансуванню таких проявів і загострює ризики для фінансової та національної безпеки загалом [12]. Збройна агресія, гібридні впливи, кіберзагрози та дестабілізаційні інформаційні операції ускладнюють функціонування національної фінансової інфраструктури, роблячи її потенційно доступною для використання злочинними групами, терористичними організаціями та представниками незаконних збройних формувань.

Особливу увагу привертає банківська сфера, яка через різноманітність фінансових послуг, інноваційних інструментів, широкий доступ до дистанційних сервісів і швидкість проведення операцій є надзвичайно привабливою для реалізації шахрайських схем. У період війни кількість кібершахрайств, незаконних транзакцій, схем відмивання коштів та інших фінансових правопорушень значно зросла, адже саме банківські інструменти залишаються ключовими каналами для формування та переміщення фінансових потоків.

Одним із поширених механізмів злочинної діяльності є відмивання коштів із використанням банківських рахунків та платіжних карток, включаючи електронні та віртуальні карткові продукти. Подібні операції часто слугують механізмом маскуванню джерел походження незаконних доходів, які надалі можуть спрямовуватися на фінансування терористичних структур, підтримку сепаратистських рухів або матеріальне забезпечення нелегальних воєнізованих угруповань. У таких схемах часто застосовуються підставні фізичні особи, криптовалютні конвертори, онлайн-гаманці, міжнародні платіжні системи та анонімізуючі фінансові сервіси.

Додатковим чинником ризику виступає стрімкий розвиток фінансових технологій (FinTech), впровадження мобільного банкінгу, відкритого банкінгу (Open Banking), криптоактивів і цифрових валют. Ці інновації підвищують ефективність та доступність фінансових послуг для законних користувачів, проте одночасно створюють нові можливості для маніпуляцій і маскуванню незаконних транзакцій. У глобальному інформаційному середовищі значно прискорився обіг коштів, а інтеграція України у міжнародні фінансові ринки зумовлює потребу посилення контролю за міжбанківськими операціями та міжнародними переказами. [24]

У сучасних умовах урізноманітнилися форми та методи розрахунків, включаючи ті, що використовуються у схемах відмивання доходів, фінансування тероризму та сепаратизму. Це вимагає не лише удосконалення національного законодавства та регуляторної бази, а й активної взаємодії з міжнародними інституціями — такими як FATF, Egmont Group, MONEYVAL та інші структури, відповідальні за глобальний моніторинг фінансових потоків, що можуть бути використані в злочинних цілях.

З огляду на зазначене, протидія фінансовим злочинам, а особливо схемам фінансування тероризму, має комплексний характер і включає підвищення прозорості фінансового сектору, удосконалення механізмів моніторингу, підвищення кваліфікації працівників банківської сфери, впровадження ризик-орієнтованого підходу та посилення кіберзахисту.

Шахрайство з платіжними картками можна охарактеризувати як протиправну дію, у межах якої особа з умислом введення в оману використовує банківську (платіжну) картку або платіжний застосунок для незаконного зняття готівки чи здійснення оплат без відома та згоди власника рахунку. Подібні правопорушення охоплюють не лише випадки фізичного використання картки, а й застосування її реквізитів за відсутності самої картки – під час операцій в інтернет-магазинах, мобільних застосунках або інших електронних сервісах. Такий різновид правопорушення, відомий як «шахрайство без фізичної картки», останнім часом набуває особливої поширеності через активний розвиток онлайн-платежів і безконтактних технологій.

Ризик фінансування тероризму та сепаратизму слід розглядати як похідний від загрози терористичної чи сепаратистської діяльності та від уразливості фінансової системи, яку можуть використати для підтримки подібних дій. Використання банківських карток для фінансування тероризму можливе як у прямій формі, коли кошти переказуються на рахунки підозрілих організацій, так і в опосередкованій – наприклад, через придбання товарів чи послуг, що згодом застосовуються для підготовки або реалізації терористичних актів. У зв'язку з цим банківська система стає одним із ключових елементів протидії незаконному фінансуванню, що підкреслює важливість ефективних систем моніторингу транзакцій та дотримання міжнародних стандартів безпеки.

Банківські картки вперше з'явилися у середині XX століття і вже тоді почали широко використовуватись у багатьох країнах світу. На сьогодні платіжні картки функціонують більш ніж у 170 країнах, ставши невід'ємним інструментом розрахунку у повсякденному житті, бізнесі, державних та комерційних структурах. Вони забезпечують швидкість, зручність та безпеку фінансових операцій, проте технологічний прогрес також створив нові ризики. Зокрема, зростає кількість шахрайських операцій, що проводяться як фізичними особами, так і організованими злочинними групами.

Сучасні шахраї постійно вдосконалюють свої методи, використовуючи цифрові технології, соціальну інженерію, фішингові листи, підроблені сайти та спеціальні програми для зчитування даних карток.

Водночас власники карток часто стають жертвами шахрайства через необережність, легковажність або недостатнє знання правил безпеки онлайн-операцій. Це підкреслює важливість інформаційної просвіти клієнтів банків, впровадження багаторівневих систем автентифікації та регулярного моніторингу підозрілих транзакцій.

Таким чином, поєднання розвитку платіжних технологій та зростання креативності шахраїв створює постійний виклик для банківської системи. Протидія шахрайству з картками та фінансуванню тероризму потребує комплексного підходу, що включає технічні засоби захисту, правові норми, освітні програми для населення та міжнародну співпрацю у сфері безпеки фінансових операцій. [26],

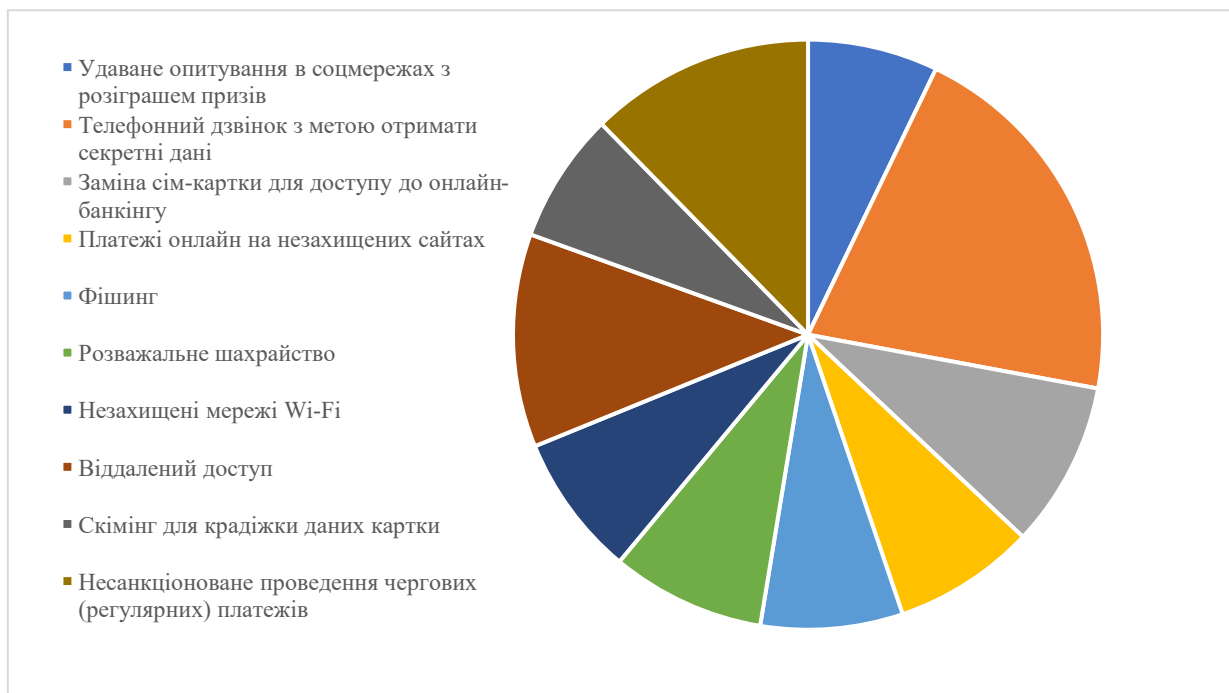

Рисунок 3.1 - Основні види шахрайства з банківськими картками

Фішинг (Phishing) являє собою форму інтернет-шахрайства, що ґрунтується на застосуванні технологій соціальної інженерії з метою введення користувача в оману та подальшого отримання конфіденційних даних, зокрема

логінів, паролів, реквізитів банківських карток та інших персональних відомостей. Здебільшого фішингові атаки реалізуються шляхом масового надсилання спеціально підготовлених електронних листів, які стилізуються під офіційне листування банків, державних установ, популярних онлайн-сервісів або відомих компаній [6].

Однією з основних характеристик фішингу є використання підроблених веб-ресурсів, адреса яких візуально схожа на реальні домени.

Шахраї застосовують такі техніки, як заміна символів на схожі (наприклад, латинська літера *l* замість цифри *1*) або використання доменів-клонів. Це створює в користувача враження, що він перебуває на справжній сторінці, що значно підвищує ризик добровільного введення персональних даних.

Типовий сценарій фішингової атаки включає такі етапи:

1. Підготовка підробленого ресурсу або шкідливого файлу.
2. Надсилання повідомлення жертві, яке часто містить елементи психологічного тиску – термінове попередження, пропозицію виграшу або необхідність підтвердити доступ.
3. Перехід користувача за вказаним посиланням або відкриття вкладеного файлу.
4. Уведення особистих даних, які автоматично передаються злочинцям.

У деяких випадках фішинг не лише спрямований на крадіжку даних, але й може використовуватися для встановлення шкідливого програмного забезпечення, яке надалі дозволяє отримати контроль над пристроєм користувача або здійснювати приховане моніторингування діяльності. Схематичне зображення механізму фішинг-шахрайства наведено на рис. 3.2.

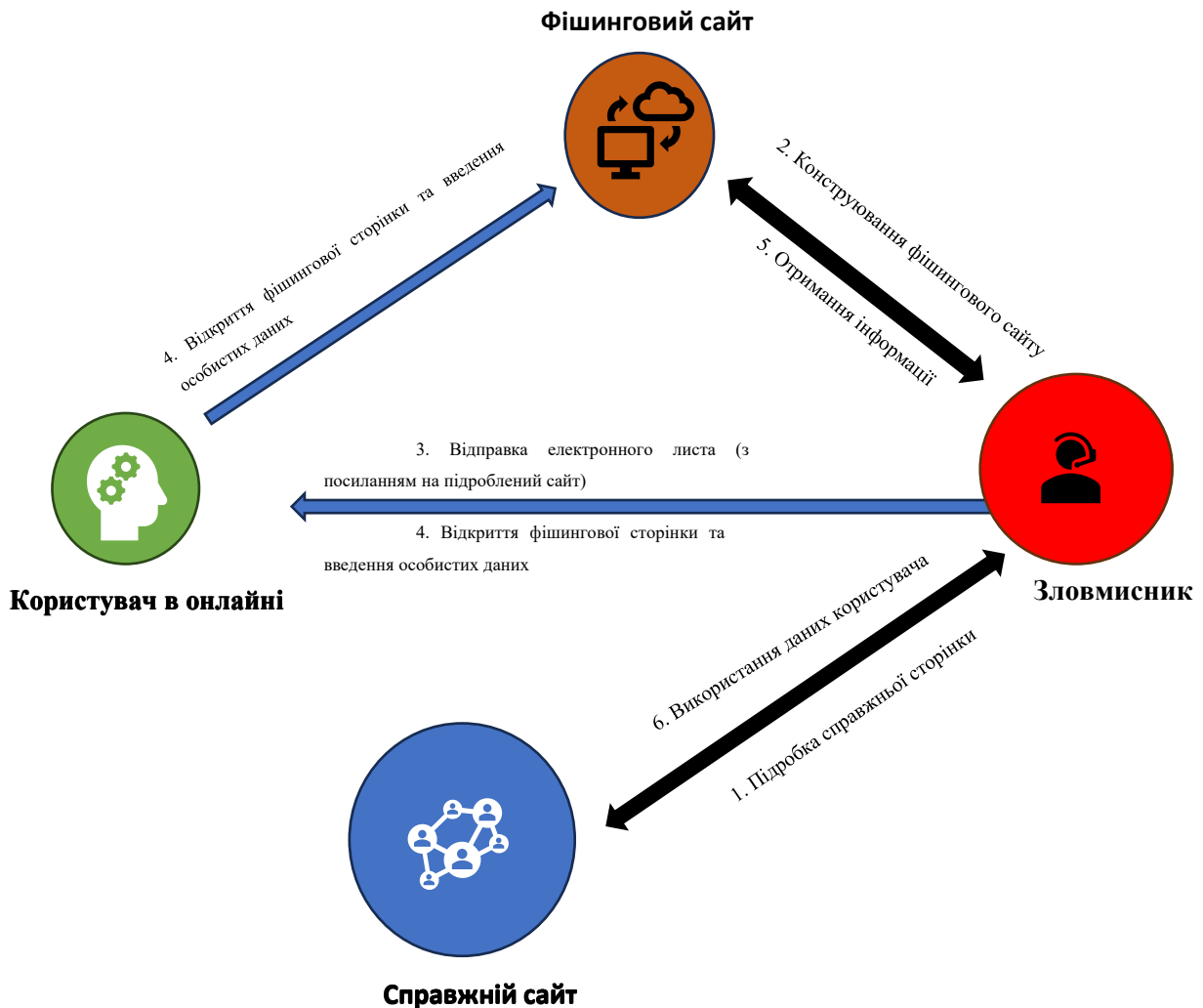

Рисунок 3.2 - Схема фішинг-шахрайства

Узагальнення вищевикладеного матеріалу дає змогу зробити висновок про активний розвиток ринку банківських платіжних карток в Україні. Це підтверджується значним зростанням частки активних операцій за картками, збільшенням обсягів та кількості безготівкових транзакцій, а також поширенням різноманітних платіжних інструментів, таких як дебетові та кредитні картки, мобільні гаманці та електронні платіжні сервіси. Зростання безготівкових розрахунків свідчить про підвищення довіри населення до банківських продуктів і впровадження сучасних технологій у фінансову сферу.

Водночас на шляху розвитку безготівкових операцій існують певні проблеми, які потребують уваги. Серед них: недовіра частини клієнтів до інтернет-банкінгу, обмежене розуміння користувачами безпечних способів

здійснення онлайн-платежів, а також недосконалість системи ідентифікації клієнтів, що ускладнює процес відкриття рахунків та проведення транзакцій. Крім того, поширеність шахрайства та ризики фінансових втрат формують психологічний бар'єр для користувачів, особливо серед старших вікових груп.

Подолання цих проблем потребує комплексного підходу, який включає підвищення рівня цифрової грамотності населення, удосконалення механізмів захисту від шахрайства та впровадження більш надійних та зручних методів ідентифікації клієнтів. Тільки за умови послідовної роботи в цих напрямках ринок безготівкових розрахунків в Україні зможе продовжити активний розвиток та забезпечити зростання фінансової інклюзії серед населення.

3.2. Сучасні методи боротьби з шахрайством з використанням платіжних карток

З метою підвищення ефективності протидії шахрайським операціям, пов'язаним із використанням платіжних карток, Національний банк України у травні 2023 року ініціював проведення Всеукраїнської інформаційної кампанії з платіжної безпеки під назвою #ШахрайГудбай. Втілення цієї кампанії відбувається у співпраці з Департаментом кіберполіції Національної поліції України та за підтримки Проєкту USAID «Реформування фінансового сектору».

Запуск кампанії є логічним продовженням першої аналогічної інформаційної програми, проведеної у 2020 році, яка продемонструвала високу ефективність у підвищенні рівня фінансової грамотності громадян та зменшенні кількості випадків шахрайства з банківськими картками. Отримані попередні результати підтвердили, що системне інформування населення суттєво впливає на рівень користувацької безпеки та формує відповідальні фінансові звички.

Ключовим завданням нової хвилі кампанії є посилення обізнаності громадян щодо ризиків, пов'язаних із безготівковими операціями, зокрема під час здійснення онлайн-платежів. У сучасних умовах цифровізації фінансових

послуг усе більше операцій відбуваються дистанційно, що одночасно спрощує доступ до сервісів та збільшує ймовірність кібератак і шахрайських схем.

Аналітичні дані Національного банку України свідчать, що значна частина інцидентів, пов'язаних із несанкціонованим списанням коштів, виникає не внаслідок технічних збоїв чи зламів систем банків, а через розголошення самими власниками платіжних карток конфіденційної інформації. До таких даних належать реквізити картки, одноразові паролі підтвердження операцій (ОТР), логіни та паролі від акаунтів мобільного та інтернет-банкінгу.

Особливо тривожною є статистика, згідно з якою близько половини загальних фінансових втрат від шахрайських дій здійснюється за допомогою технологій соціальної інженерії. Зловмисники активно використовують психологічні методи маніпулювання, представляються працівниками банківських установ, кур'єрських служб, благодійних фондів чи державних органів, створюють фейкові вебсайти та рекламні оголошення, що вводять громадян в оману.

Підвищення рівня кіберграмотності населення, формування критичного мислення під час взаємодії з цифровими фінансовими сервісами та дотримання базових правил безпеки — ключові чинники зменшення масштабів фінансового шахрайства. Саме тому проведення подібних інформаційних кампаній є важливим елементом державної стратегії кіберзахисту та підвищення фінансової культури в Україні.

Крім того, Національний банк України з урахуванням сучасних тенденцій розвитку фінансових технологій та зростання обсягу дистанційних операцій запровадив обов'язкові вимоги для надавачів платіжних послуг щодо застосування посиленої автентифікації користувачів. Це рішення спрямоване на підвищення рівня кібербезпеки, забезпечення захисту персональних даних та мінімізацію ризиків, пов'язаних із несанкціонованими фінансовими операціями чи спробами шахрайського доступу до рахунків клієнтів. Необхідність таких заходів зумовлена зростанням випадків кібершахрайства, використанням методів соціальної інженерії, фішингових атак, компрометації платіжних

реквізитів, а також збільшенням кількості операцій, які здійснюються дистанційно без фізичного контакту з фінансовою установою.

Посилена автентифікація передбачає застосування двох або більше незалежних факторів перевірки особи користувача, серед яких можуть бути знання, володіння або біометрична характеристика. Така модель дозволяє значно ускладнити доступ третіх осіб до фінансових ресурсів навіть у разі часткового викрадення даних або компрометації одного з факторів доступу. Впровадження цього механізму є важливим елементом багаторівневої системи захисту платіжних процесів, яка забезпечує надійність і прозорість взаємодії між користувачами та надавачами фінансових послуг.

Національний банк України визначив, що застосування посиленої автентифікації є обов'язковим під час надання клієнтам доступу до їхніх рахунків у дистанційному форматі, під час ініціювання будь-яких платіжних операцій онлайн, а також у випадках, коли виникає підозра щодо вчинення шахрайських або інших неправомірних дій чи існує ризик їх здійснення. Такий підхід узгоджується з міжнародними вимогами, зокрема з регуляторними нормами Європейського Союзу, закріпленими у Директиві PSD2, та іншими світовими стандартами кіберзахисту фінансових транзакцій. Запровадження посиленої автентифікації сприятиме зміцненню довіри до фінансової системи України, підвищенню рівня захищеності користувачів під час проведення електронних операцій, зниженню кількості шахрайських випадків, а також забезпеченню надійного цифрового середовища для подальшого розвитку інноваційних платіжних сервісів, фінтех-інструментів та електронної комерції. За підсумками виконання процедури посиленої автентифікації користувача надавач платіжних послуг повинен згенерувати унікальний автентифікаційний код, який гарантує однозначне встановлення зв'язку між конкретною платіжною операцією, її сумою та визначеним отримувачем коштів.

Такий підхід унеможливорює будь-які зміни реквізитів операції без повторного проходження автентифікації та гарантує, що платіж не може бути

виконаний без належного підтвердження з боку законного користувача платіжного інструмента.

Код автентифікації має прийматися надавачем платіжних послуг при кожному доступі користувача до власного рахунку, при ініціюванні дистанційної платіжної операції, зміні налаштувань безпеки або здійсненні інших дій, що можуть створювати ризики несанкціонованого доступу або фінансових втрат. Це означає, що процедура автентифікації перестає бути формальністю та стає активним інструментом забезпечення безпеки, який захищає користувача від шахрайства і несанкціонованого використання платіжного інструмента.

Раніше для здійснення онлайн-платежів було достатньо мати реквізити платіжної картки та одноразовий пароль, наприклад, отриманий у SMS. Сучасні вимоги передбачають використання мінімум двох незалежних елементів підтвердження особи, що суттєво підвищує надійність процесу. Це означає, що платіж може бути виконаний лише користувачем, який має законні підстави для доступу до конкретного платіжного інструмента, і виключає можливість шахрайських операцій, навіть якщо зловмисник отримав частину конфіденційних даних.

Загалом впровадження такого підходу сприяє значному підвищенню безпеки фінансових операцій, зниженню ризиків шахрайства та захисту особистих і фінансових даних користувачів. Воно також формує основу для розвитку електронної комерції, підвищує довіру користувачів до цифрових платіжних систем та забезпечує відповідність сучасним міжнародним стандартам безпеки фінансових послуг. [20],

Протидія шахрайству з платіжними картками є надзвичайно важливою складовою фінансової безпеки сучасного користувача. Надійність картки залежить не лише від технологій, що використовує банк, а й від дотримання власником базових правил безпеки. Зокрема, категорично забороняється зберігати PIN-код разом із картою, адже навіть випадкове потрапляння картки до рук шахрая може призвести до повного заволодіння коштами. Не менш важливо не розголошувати PIN-код або CVV2-код, які надають доступ до

операцій у мережі, навіть знайомим або співробітникам магазинів. Для додаткового захисту рекомендується регулярно змінювати PIN-код, встановлювати добові ліміти на зняття готівки та підключати послуги SMS- або push-інформування, які своєчасно повідомляють про будь-які транзакції на картковому рахунку. Власникам карток слід також уникати використання чужих пристроїв для входу в мобільний банк, а дані карток не зберігати на сумнівних інтернет-ресурсах. У разі втрати або крадіжки картки необхідно негайно телефонувати до банку для її блокування, щоб запобігти несанкціонованим операціям.

Важливим є також запозичення міжнародного досвіду, особливо з країн, де електронна комерція розвинута на високому рівні. У США протидія шахрайству є частиною державної політики і включає комплекс електронних систем запобігання шахрайству та сучасних засобів контролю.

Американські банки та платіжні системи активно використовують алгоритми штучного інтелекту, що аналізують поведінку користувачів і виявляють аномальні транзакції, а також багаторівневу автентифікацію, що включає біометричні дані, такі як відбитки пальців або сканування обличчя. Крім того, у США функціонує єдина інформаційна система профілактики шахрайства, яка інтегрує дані різних платформ, бази даних шахраїв та інформаційні ресурси правоохоронних органів. Законодавство активно реформується для того, щоб підвищити кримінальну відповідальність за електронне комерційне шахрайство та створити чіткі механізми захисту споживачів. Паралельно велика увага приділяється міжнародному співробітництву та залученню громадськості до соціально-виховних заходів, які спрямовані на підвищення фінансової грамотності і формування відповідальної поведінки користувачів електронних сервісів.

Україна може ефективно адаптувати ці практики до власних реалій, створюючи національну інформаційну систему профілактики шахрайства, яка об'єднуватиме дані банків, платіжних сервісів та правоохоронних органів. Такі заходи дозволять у реальному часі відстежувати підозрілі транзакції та

запобігати фінансовим злочинам. Використання сучасних технологій, зокрема алгоритмів штучного інтелекту для аналізу фінансових операцій, а також впровадження багаторівневої автентифікації, значно підвищить безпеку користувачів. Одночасно необхідне удосконалення законодавчої бази, що регламентує електронне комерційне шахрайство, з метою встановлення чітких правил відповідальності та запровадження санкцій для шахраїв.

Таким чином, поєднання особистої обережності, сучасних технологій, вдосконаленого законодавства та міжнародного досвіду дозволяє формувати комплексну систему протидії шахрайству та підвищувати рівень безпеки в сфері електронних фінансових операцій.

Висновки до розділу 3

Підсумовуючи, необхідно зазначити, що протидія шахрайству з платіжними картками є багатогранною проблемою, яка потребує комплексного та системного підходу. Ефективне вирішення цього питання передбачає поєднання спеціально-кримінологічних і загальносоціальних заходів. На спеціально-кримінологічному рівні важливим є розроблення превентивних програм, спрямованих на виявлення і нейтралізацію криміногенної обстановки, що сприяє виникненню фінансового шахрайства, а також удосконалення методів розслідування та виявлення таких злочинів. На загальносоціальному рівні пріоритетом є формування у суспільстві високого рівня обізнаності щодо безпечного використання платіжних карток, захисту персональних даних та фінансової інформації, а також виховання культури відповідального ставлення до власних фінансів.

Важливим компонентом є врахування зарубіжного досвіду, який демонструє ефективність комплексних систем безпеки, що включають багаторівневий контроль транзакцій, верифікацію користувачів, застосування технологій двофакторної аутентифікації та спеціальних алгоритмів виявлення підозрілих операцій. Такий досвід дозволяє адаптувати світові практики до національних умов, підвищуючи ефективність протидії шахрайству.

Не менш важливим є вдосконалення законодавчої бази, що передбачає посилення кримінальної відповідальності за шахрайські дії з платіжними картками та уточнення процедур притягнення винних до відповідальності. Це створює стримуючий ефект для потенційних злочинців і сприяє підвищенню загального рівня безпеки фінансових операцій.

Окрім законодавчих та організаційних заходів, значну роль у протидії шахрайству відіграє поведінка самих громадян. Свідоме дотримання правил безпеки, обережність у спілкуванні з електронними повідомленнями та ресурсами, а також ретельне ставлення до конфіденційної інформації значно знижують ризики фінансових втрат. У разі підозри на шахрайські дії чи

отримання підозрілих повідомлень, своєчасне звернення до правоохоронних органів є критично важливим для запобігання злочину.

Не менш значущим є й технічний аспект захисту. Офіційні сторінки державних установ, благодійних організацій і банків у соціальних мережах та месенджерах мають бути верифікованими, що забезпечує додатковий рівень безпеки та зменшує ризики соціальної інженерії, коли шахраї намагаються отримати конфіденційну інформацію через фальшиві акаунти.

Таким чином, ефективна протидія шахрайству з платіжними картками можлива лише за умови комплексного підходу, що поєднує законодавчі зміни, технічні заходи захисту та підвищення фінансової обізнаності населення. Спільна робота держави, фінансових установ і громадян створює надійний бар'єр проти фінансових злочинів та сприяє формуванню безпечного інформаційного середовища у фінансовій сфері.

ВИСНОВКИ

Узагальнюючи результати проведеного дослідження, доцільно констатувати, що українська банківська система, включно зі сферою операцій із платіжними картками, упродовж багатьох років перебуває в процесі глибокої модернізації та структурних перетворень. Ці процеси тривають і сьогодні, оскільки фінансові установи змушені оперативно реагувати на зміни економічної кон'юнктури, темпи технологічного розвитку та наслідки кризових явищ. Стратегічною метою таких трансформацій є зміцнення стійкості банківського сектору та підвищення його надійності, що є критично важливим в умовах фінансової турбулентності та впливу воєнного конфлікту.

На поточному етапі розвитку банки України пропонують різноманітний перелік платіжних карток, які відрізняються функціональним призначенням, особливостями емітента, моделлю платежів і рівнем захисту користувачів. До найпоширеніших належать дебетові, кредитні, розрахункові картки, а також спеціалізовані продукти для соціальних виплат, студентів і корпоративних клієнтів. Кожен різновид передбачає специфічні умови використання, тарифні особливості та правила безпеки, що вимагає від споживачів відповідного рівня фінансової поінформованості.

З огляду на тривалий досвід функціонування банківського сектору в середовищі політичної та економічної нестабільності, можна відзначити його здатність зберігати відносну стійкість навіть в екстремальних умовах. Це підтверджується стабільністю роботи більшості установ під час глобальних криз, девальваційних коливань і, зокрема, у період дії воєнного стану. Система продовжує розвиватися, інтегруючи сучасні цифрові сервіси, технології дистанційного банкінгу та інноваційні підходи до автоматизації розрахунків.

Проаналізувавши особливості здійснення карткових операцій, наявні проблеми та потенційні напрями їх вирішення на прикладі акціонерного товариства «Ідея Банк», доцільно наголосити, що ця установа тривалий час демонструє стабільне зростання та здатність швидко адаптуватися до змін зовнішнього середовища. Співпраця з міжнародними фінансовими інституціями

та інтеграція до глобальних платіжних систем забезпечили «Ідея Банку» можливість запроваджувати інноваційні продукти, підвищувати якість обслуговування клієнтів і вдосконалювати власні внутрішні процеси, що сприяє зміцненню його конкурентних позицій на ринку.

Разом з тим, існують певні виклики, обумовлені як поточною ситуацією в країні, так і накопиченими протягом тривалого часу проблемами у сфері фінансової інфраструктури, регуляторних норм та безпеки транзакцій. До таких проблем належать недостатня фінансова грамотність населення, ризики шахрайства, обмежена доступність сучасних технологічних рішень у віддалених регіонах та нестабільність валютного ринку. Оптимальним шляхом їх подолання є проведення законодавчих реформ, спрямованих на захист прав споживачів та стимулювання інновацій у банківській сфері, підвищення рівня фінансової обізнаності населення, залучення інвестицій та стимулювання розвитку цифрових технологій, а також активізація державної підтримки, принаймні у частині реалізації найбільш економічно доцільних і соціально значущих заходів.

Таким чином, подальший розвиток банківської системи та платіжних карток в Україні потребує синергії між державними органами, фінансовими установами та міжнародними партнерами. Лише комплексний і системний підхід дозволить забезпечити стійкість фінансової системи, підвищити якість обслуговування клієнтів та сприяти інтеграції українського банкінгу у глобальний економічний простір.

Підсумовуючи, необхідно зазначити, що протидія шахрайству з платіжними картками є багатогранною проблемою, яка потребує комплексного та системного підходу. Ефективне вирішення цього питання передбачає поєднання спеціально-кримінологічних і загальносоціальних заходів. На спеціально-кримінологічному рівні важливим є розроблення превентивних програм, спрямованих на виявлення і нейтралізацію криміногенної обстановки, що сприяє виникненню фінансового шахрайства, а також удосконалення методів розслідування та виявлення таких злочинів.

На загальносоціальному рівні пріоритетом є формування у суспільстві високого рівня обізнаності щодо безпечного використання платіжних карток, захисту персональних даних та фінансової інформації, а також виховання культури відповідального ставлення до власних фінансів.

Важливим компонентом є врахування зарубіжного досвіду, який демонструє ефективність комплексних систем безпеки, що включають багаторівневий контроль транзакцій, верифікацію користувачів, застосування технологій двофакторної аутентифікації та спеціальних алгоритмів виявлення підозрілих операцій. Такий досвід дозволяє адаптувати світові практики до національних умов, підвищуючи ефективність протидії шахрайству.

Не менш важливим є вдосконалення законодавчої бази, що передбачає посилення кримінальної відповідальності за шахрайські дії з платіжними картками та уточнення процедур притягнення винних до відповідальності. Це створює стримуючий ефект для потенційних злочинців і сприяє підвищенню загального рівня безпеки фінансових операцій.

Окрім законодавчих та організаційних заходів, значну роль у протидії шахрайству відіграє поведінка самих громадян. Свідоме дотримання правил безпеки, обережність у спілкуванні з електронними повідомленнями та ресурсами, а також ретельне ставлення до конфіденційної інформації значно знижують ризики фінансових втрат. У разі підозри на шахрайські дії чи отримання підозрілих повідомлень, своєчасне звернення до правоохоронних органів є критично важливим для запобігання злочину.

Таким чином, ефективна протидія шахрайству з платіжними картками можлива лише за умови комплексного підходу, що поєднує законодавчі зміни, технічні заходи захисту та підвищення фінансової обізнаності населення. Спільна робота держави, фінансових установ і громадян створює надійний бар'єр проти фінансових злочинів та сприяє формуванню безпечного інформаційного середовища у фінансовій сфері.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України про банки і банківську діяльність - ред.від 30.07.2025 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14#Text>
2. Про Національний банк України : Закон України від 20.05.1999 р. № 679-XIV : станом на 1 січ. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/679-14#Text> (дата звернення: 09.03.2025).
3. Про внесення змін до Статуту акціонерного товариства “Державний ощадний банк України” : Постанова Каб. Міністрів України від 20.11.2019 р. № 949. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/949-2019-п#Text>(дата звернення: 05.05.2025).
4. Поліщук Є. О. Вплив фінансових інновацій на діяльність банку : кваліфікаційна бакалаврська робота / Є. О. Поліщук ; Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана, факультет фінансів, кафедра банківської справи та страхування. — Київ, 2025. — URL: <https://ir.kneu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/20f80ae2-59ba-43a4-b029-370e5b894bac/content> (дата звернення: 03.01.2026).
5. Береславська О. І. Трансформація банківських послуг в умовах цифровізації. Економіка та суспільство. 2024. Вип. 60. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-60-99>.
6. Владика Ю., Приступко А. Інноваційні технології в банкінгу як спосіб підвищення ефективності використання ресурсів банківської установи. Економіка та суспільство. 2023. № 56. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-56-39> (дата звернення: 07.05.2025).
7. Вступив у дію закон про стовідсоткове гарантування вкладів фізичних осіб, у рамках якого Ощадбанк приєднався до ФГВФО. URL: <https://www.oschadbank.ua/news/vstupiv-u-diu-zakon-pro-stovidstokovegarantuvanna-vkladiv-fizicnih-osib-u-ramkah-akogo-osadbank-priednavsa-dofgvfo> (дата звернення: 07.05.2025).

8. Гринчишин Я. М., Лука П. В. Власний капітал банку: функції і необхідність регулювання. Сучасні наукові погляди на механізми розвитку міжнародних відносин та ринкової економіки. 2023. URL: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-325-8-25> (дата звернення: 06.05.2025).
9. Грошовий ринок. Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/markets/money-market> (дата звернення: 07.05.2025).
10. Депозитна політика банку / О. В. Глущенко та ін. Agrosvit. 2023. № 24. С. 42–48. URL: <https://doi.org/10.32702/2306-6792.2023.24.42> (дата звернення: 10.12.2025).
11. Домбровська Л. В., Потриваєва В. К. Сучасні тенденції в управлінні ресурсами комерційних банків України. Інвестиції: практика та досвід. 2018. №21. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/21_2018/9.pdf (дата звернення: 01.04.2025).
12. Єрмошкіна О. В., Манякіна Т. О. Моделювання стратегії банку в умовах невизначеності. Efektyvna ekonomika. 2023. № 11. URL: <https://doi.org/10.32702/2307-2105.2023.11.31> (дата звернення: 08.12.2025).
13. Загинайлов Д. А. Управління витратами банку : master's thesis. 2020. URL: <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/81782> (дата звернення: 07.05.2025).
14. Заверуха, І., Скоропад, І. Вплив інновацій у банківських застосунках на клієнтський досвід та позиції банків на ринку. Економіка та суспільство. 2025. №73. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-73-119>.
15. Заріцька А. І. Управління ліквідністю банку : master's thesis. 2020. URL: <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/81839> (дата звернення: 07.05.2025).
16. Кришевич О. В. Шахрайство у сфері обігу банківських платіжних карток: кримінально-правовий аспект. С. 81-84. URL: http://elar.naiau.kiev.ua/bitstream/123456789/15212/1/%D0%97%D0%91%D0%A0%D0%9D%D0%98%D0%9A_2019_p082-085.pdf.

17. Кількість та сума безготівкових розрахунків платіжними картками у першому півріччі 2025 року зросли. — 2025. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/kilkist-ta-suma-bezgotivkovih-rozrahunkiv-platijnimi-kartkami-u-pershomu-pivrichchi-2025-roku-zrosli> (дата звернення: 03.01.2026).
18. Капітула С. В., Животова Д. Сучасні аспекти управління ліквідністю комерційного банку. Перспективи стабільного економічного розвитку та економічної безпеки: світовий досвід та вітчизняні реалії. 2023. URL: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-335-7-25> (дата звернення: 10.12.2025).
19. Інституційний репозитарій відкритого доступу представників Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича. ARCher. URL: <https://archer.chnu.edu.ua/> (дата звернення: 07.05.2025).
20. Мироненко М. Ю. Напрями забезпечення ефективного процесу формування ресурсної бази банків. Причорноморські економічні студії. 2018. №25. URL: http://bses.in.ua/journals/2018/25_2018/36.pdf (дата звернення: 01.04.2025).
21. Мудра Р. Р. Ефективність функціонування банків України на ринку банківських продуктів і послуг. Економіка і суспільство. 2018. № 17. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2018-17-85> (дата звернення: 01.04.2025)
22. Острик О. В. Формування фінансової стратегії АТ «Ощадбанк» в системі управління економічною безпекою : магістерська робота. 2020. URL: <https://dspace.znu.edu.ua/jspui/handle/12345/3100> (дата звернення: 07.05.2025)
23. Опублікований щорічний звіт з оверсайту інфраструктури фінансового ринку за 2024 рік. — 2024. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/opublikovaniy-schorichniy-zvit-z-oversaytu-infrastrukturi-finansovogo-rinku-za-2024-rik> (дата звернення: 03.01.2026).
24. Островський В. В. Фінансові ресурси банку: оцінка та оптимізація їх структури : thesis. 2021. URL: <http://local.lib/diploma/Ostrovsky.pdf> (дата звернення: 07.05.2025).

- 25.Петрик І. Й. Створення та продаж перехідного банку як спосіб приведення діяльності неплатоспроможного банку до вимог економічних нормативів. Проблеми законності. 2020. Вип. 148. С. 87–95 URL: <https://archer.chnu.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/10368/%D0%91%D1%83%D1%80%D0%BD%D0%B0%D0%B7%D0%B0%20%D0%A0..pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- 26.Погорільська В. В. Основні показники ефективності управління капіталом банку. Актуальні проблеми соціально-економічного розвитку в контексті євроінтеграції України. 2023. URL: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-323-4-35> (дата звернення: 10.12.2025)
- 27.Правління та наглядова рада банку АТ Ощадбанк. Офіційний сайт АТ Ощадбанк. URL: <https://www.oschadbank.ua/pravlinna-ta-nagladova-radabanku> (дата звернення: 01.05.2025)
- 28.Стащук О. В., Мартинюк Р. Специфіка застосування когнітивних технологій та штучного інтелекту в сучасній банківській діяльності. Економічний форум. 2021 № 1(3). DOI: <https://doi.org/10.36910/6775-2308-8559-2021-3-19> (дата звернення: 01.04.2025).
- 29.Тохтарова І. М. Електронні ресурси та сервіси як інструменти підвищення ефективності державної регуляторної політики. Теорія та практика державного управління та місцевого самоврядування. 2020. № 1. URL: <https://doi.org/10.35546/kntu2308-8834/2020.1.13> (дата звернення: 10.06.2025).
- 30.Черкес Д. Л. Фінансове планування та бюджетування в банку. Реформування фінансово-економічної системи країни в контексті міжнародного співробітництва. 2023. URL: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-336-4-50> (дата
- 31.звернення: 06.05.2025).
- 32.Чавуненко С. А. Цифрова трансформація філіалів банку. Економіка країни і регіонів в умовах воєнного стану та аспекти повоєнного відновлення.

2023. URL: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-297-8-24> (дата звернення: 10.06.2024).

33. Як захистити свою платіжну картку від шахраїв. URL: <https://minre.gov.ua/2023/03/19/yak-zahystytysvoyu-platizhnu-kartku-vid-shahrayiv/>.
34. Chentsov V. V., Hryhorash O. V. Indicative self-cost as a factor in the
35. formation of the educational services market: the regional aspect (example of specialty
36. 072 «finance, banking and insurance»). Business inform. 2023. Vol. 2, no. 541. P. 123–129. URL: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2023-2-123-129> (date of
37. access: 10.06.2025).
38. Gankova-Ivanova Z., Turova L. Modern digital technologies of the banking system : thesis. 2021. URL: <https://er.nau.edu.ua/handle/NAU/54574> (date of access: 10.06.2025)

ДОДАТКИ

Додаток А

Рисунок А 1 - Система електронних платежів НБУ